Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

ŌZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI

1998 йил

ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА | 1956 йил 4 январдан нашр этила бошлаган | • 30 октябр, № 44 (3480) •

Ўзбекистон Республикаси Президентининг ФАРМОНИ

Кейинги вақтларда тўй-ҳашамлар, оилавий тантаналар, маърака ва маросимларни, марҳумлар хотираларига бағишланган тадбирларни ўтказишда мамлакатимизнинг кўп жойларида шуҳратпарастлик, дабдабабозлик, исрофгарчиликка йўл қўйиш, эл-юрт одатлари ва анъаналарини менсимаслик, ўзини кўз-кўз қилиш, атрофда яшаётган одамларнинг ҳол-аҳволини инобатга олмаслик каби эскидан қолган асоратларга йўл қўйилмоқда.

Бундай хунук одатларга берилган давлат хизматидаги баъзи ўзини йўқотган, лавозимини суиистеъмол қилаётган раҳбарлар, оёғи ердан узилган, манманликка берилиб кетган ҳавойи мансабдорларнинг номақбул ҳаракатлари маҳаллаларда, истиқомат жойларида соғлом муҳит бузилишига сабаб бўлмоқда, оддий одамларнинг нафсониятларига тегмоқда, уларни адолатга, умуман давлат ҳокимиятига ишончига зиён етказмоқда.

Ўтганларнинг хотирасига бағишланган маъракаларни ҳам ўтакетган дабдабали равишда ўтказишлар ота-боболаримиздан қолган миллий расм-русумларимизга путур етказиш, муқаддас анъаналаримизни обрўсизлантиришга олиб келмоқда.

Мазкур интилишларнинг носоғлом мусобақага айланиб кетиш ҳоллари дабдабали тўй-ҳашамларни ўтказишга қурби етмаган ор-номусли кишиларни оғир аҳволга туширмоқда.

Энг ачинарли томони шуки, бундай сохта хўжакўрсинлик одатлари ёшларимиз тарбиясига салбий таъсир кўрсатмоқда, кенг жамоатчиликнинг ҳақли эътирозларига сабаб бўлмоқда. Улар бу каби номақбул анъаналар ва одатларга айланиб бораётган ҳолатларга чек қўйиш ҳақидаги талабларини билдирмоқдалар. Ўзларининг эҳтиёжларидан ортиқ маблағларини халқимизнинг азалий одатларига амал қилиб, хайр-эҳсон, меҳр-мурувват кўрсатиш, муҳтожларга, бева-бечораларга ёрдам бериш, турар жойларини обод қилиш, йўллар, кўприклар қуриш, ишлаб чиқаришга сарф қилиш - шундай олижаноб саъй-ҳаракатлар орқали эл-юрт олдида ўзларига ҳақиқий обрў орттириш юзасидан таклифлар ва маслаҳатлар бермоқдалар.

Юқоридагиларни назарда тутиб:

1. Республика «Маҳалла» хайрия жамғармасига:

а) Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси, Ўзбекистон мусулмонлари идораси, маҳаллий ҳокимликлар, тегишли давлат ва жамоат ташкилотлари билан биргаликда халқимиз табиатига ёт бундай хунук ҳолатларга зарба бериш, олдини олиш, чек қўйиш чора-тадбирларини ишлаб чиқиш тавсия этилсин;

б) Муқаддас динимиз, қадриятларимиз, урф-одатларимиз ва анъаналаримизнинг ҳақиқий моҳиятини ҳаётий, таъсирчан мисоллар асосида кенг халқ оммасига мунтазам етказиш қатъий йўлга қўйилсин;

в) Жамоатчилик кенгашлари билан ҳамкорликда замон талабларига мос, халқимизнинг қарашларига мувофиқ келадиган янги, намунавий анъаналарни ташкил қилиш ва жорий этиш топширилсин.

2. Оммавий ахборот воситалари мазкур Фармонда кўтарилган масалаларнинг асл моҳиятини, намунавий анъаналарни кенг тарғиб қилсин, миллий қадриятларимизга зид, тараққиётимизга тўсқинлик қилаётган иллатларга қарши жамоатчилик фикрини шакллантиришга алоҳида эътибор берсин.

3. Ўзбекистон Республикаси Прокуратураси давлат ташкилотлари, маъмурий-ҳуқуқий идоралар ва маҳаллий ҳокимликлар раҳбарлари, мансабдор шахслар томонидан юқорида кўрсатилган номаъқулчиликларга йўл қўйилган ҳолатларни амалдаги қонунчилик асосида чуқур ўрганиб, тегишли хулосалар чиқарсин ва зарур чоралар кўрсин.

Ўзбекистон Республикаси Президенти
И. КАРИМОВ

Тошкент шаҳри,
1998 йил 28 октябр

ВАТАН—БУ БИЗ, БИЗ ЭСА — ВАТАН!

Жамият тараққиётидаги ҳар қандай ўзгаришлар, янгиликлар, айниқса, инсоният ривожига катта туртки берадиган жараёнлар, кашфиётлар ўз-ўзидан юз бермайди.

Бунинг учун аввало асрий анъаналар, тегишли шарт-шароит, тафаккур мактаби, маданий-маънавий муҳит мавжуд бўлмоғи керак. Миллатнинг табиатида, қонида, насл-насабида эзгулик ва маърифат сари интилиш мафкураси ва қонунияти жўш уриши лозим.

Бунинг учун энг аввало мана шу қадимий ва бетакрор юртга Оллоҳнинг назари ва эътибори тушиши керак.

Ислом КАРИМОВ

Муҳаддислар султони Имом ал-Бухорий ҳамда аллома Аҳмад ал-Фарғоний таваллудларига бағишланган тантаналарда юртбошимиз ҳам, тўйга ташриф буюрган муътабар меҳмонлар ҳам бир иборани қайта-қайта такрорладилар: Ўзбекистон — Оллоҳнинг назари тушган жой...

Бундай улуғ нисбатга бизнинг она-Ватанимиз, азиз тупроғимиз чин маънода ҳақли эканлиги бугун ҳаммага кундай равшан бўлиб қолди. Ҳар икки забардаст ватандошларимиз ҳаёти ва улар қолдирган илмий-маънавий меросга бағишланган анжуманларда Ислом оламининг кўзга кўринган олимлари бизга ўзимиз туғилган Ватаннинг нечоғли муқаддаслигини, дунё илмий ва маданий тараққиётига қўшган ҳиссасини тушунтириб бердилар. Ислом маърифати бизга араб дунёсидан келди ва шу икки дарё оралиғида ўз ривожининг мунаввар чўққиларига етди. Вақти-соати келиб Бухорий, Замахшарий, Яссавий, Нақшбанд каби ватандошларимиз Оллоҳнинг каломи, пайғамбаримизнинг Ҳадиси шарифларини эъзозлаш, асраб-авайлаш мақсадида араб олами сари отландилар. Ўзлари боришди, сўзлари етиб борди. Имом ал-Бухорий ўз шогирдларига «Сизлар Ҳадис илмини ўрганар экансизлар, пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломнинг муборак нафасларидан баҳраманд бўласизлар» деб уқтирар эканлар.

Юртимиз меҳмонлари билан мулоқотда бўлсангиз, улар ҳамиша «Сизлар маънавий илдизлари бақувват, келажаги мунаввар бир юртнинг фарзандларисиз, бу билан ифтихор қила билинг» деган гапни айтишади. Тўғри гап. Аммо биргина ифтихор қилишнинг ўзи бўлмаса керак. Биз ўз мамлакатимиз билан хақли равишда фахрланишимиз, уни оламаро кўз-кўз қилишимиз учун ҳали кўп ишлар амалга ошмоғи даркор. Етти йил ичида эришган ютуқларимиз — бу биздан қоладиган Озод ва Обод Ватаннинг дастлабки шакл-шамойилларидир. Ўзбекистонга бугун «Андижон мўъжизаси» деб аталаётган «УзДЭУавто» мажмуидаги яна бир неча ўнлаб замонавий заводлар, фабрикалар, йирик концернлар керак. Енгил ва қайта ишлаш саноатимизни тараққий эттириш, маиший хизмат даражасини ошириш, маорифга, таълим-тарбияга эътиборни янада кучайтириш, қишлоқларимизда турмуш маданиятини яхшилаш — муҳим вазифалардан ҳисобланади.

Дунёда шундай мамлакатлар борки, номлари тилга олиниши билан ўша мамлакатда ишлаб чиқариладиган товарларнинг юксак сифати, хилма-хиллиги, харидорбоплиги айтилади. Ўзбекистон айни шундай мамлакатлар қаторидан жой олиши керак. Ўзбекистон деганда, «Ҳа, у ишончли шерик, тадбиркор ҳамкор, бу мамлакатнинг маҳсулотларини харид қилсангиз пулингизга куймайсиз» дейсинлар. Мана шундай ишонч мамлакатга хорижий сармояларнинг оқиб келишини таъминлайди, шериклари кўпайтиради. Сармоядорлар ўзга бир минтақаларда иш бошлашдан аввал шу юртнинг қонун-қоидаларини, одамларини, урф-одатларини ва ҳатто лафзларида туриш-турмасликларини ҳам ўрганадилар. Куйиб қолмасликнинг эҳтиётини қиладилар. Ишончлари комил бўлмаса, таваккалига бир мири ҳам сарфламайдилар.

Албатта, халқаро миқёсда бундай ишончга эга бўлиш осон иш эмас. Бу борада бизда эътиборга молик ишлар, натижалар бор. Аммо етарли эмас. Бозор муносабатлари шароитида иш юритишнинг, мамлакатларо ҳамкорлик қилишнинг олий сабоқларини биз бирибир сусткашлик билан ўрганаяпмиз. Таваккалига иш тутиш, харидорни аниқламай туриб маҳсулот ишлаб чиқаравериш ҳоллари мавжуд. Бунинг натижасида айрим саноат корхоналарида омборлари кераксиз маҳсулотларга тўлиб кетган. Тўлов имконияти йўқ истеъмолчиларга насияга мол сотиш ва бунинг оқибатида ўз-ўзини молиявий жиҳатдан мураккаб аҳволга солиб қўйиш ҳоллари мавжуд.

Қашқадарё вилоятида корхоналараро тузилган шартномаларнинг аксарият кўпчилиги ишламаяпти. Наманган вилояти дебитор ва кредитор қарзлар бўйича биринчиликни эгаллаб олди. Бу вилоятда қишлоқ хўжалигидаислоҳотлар жуда суст олиб борилмоқда. Вилоят раҳбарлари бугунга келиб ҳам маъмурий-буйруқбозлик услубини маъқул кўрмоқдалар.

Бу камчиликлар 27 октябр куни Вазирлар Маҳкамасининг 1998 йилнинг 9 ойида Ўзбекистон Республикасини ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш якунлари ва жорий йилда устувор вазифаларнинг бажарилишига бағишланган йиғилишида эътироф этилди. Тингланган ва муҳокама этилган маърузалардан англашиладики, ўтган давр мобайнида республикада иқтисодий ўсишни барқарорлаштириш, аҳоли турмуш даражасини яхшилашга қаратилган бир қатор чора-тадбирлар амалга оширилди. Бунинг натижасида ялпи ички маҳсулот ўтган йилнинг шу даврига нисбатан 104,4 фоизни ташкил этди. Давлат бюджети тақчиллиги белгиланган кўрсатгичдан ошмади. Нақд пул эмиссияси кўзда тутилган 12 фоиз ўрнига 8 фоизни ташкил этди. Пулнинг қадрсизланиши даражаси пасайди. Лекин, эришилган маълум ютуқларга қарамай, ижтимоий-иқтисодий ривожланиш суръатларини бугунги талаблар даражасида деб бўлмайди. Жумладан қимматли қоғозлар билан ишлаш, валюта тушумлари бўйича топшириқларни бажариш борасида сезиларли камчиликлар мавжуд. Жойларда кичик ва ўрта тадбиркорлик учун ажратилган хорижий кредитларни ўзлаштириш суст аҳволда.

Ҳозир халқ хўжалигининг қайси соҳасида бўлмасин, корхона раҳбари зиммасига жуда катта масъулият юкланади. Бу энг аввало ташкилотчи, бозор муносабатлари талабларини пухта ўзлаштирган тадбиркор, ўз меҳнат корхонасининг эртаси, индинини ҳам кўра оладиган тийрак раҳбар бўлмоғи керак. Кези келганда бундай раҳбарлар журъатли мустақил қарорлар қабул қилишлари лозим бўлади. Бозорнинг энг олий талаби — нима ишлаб чиқаришни, қанча ва қай пайтда ишлаб чиқаришни билмоқликдир. Ҳали тайёр бўлмаган маҳсулотнинг харидори аниқ бўлсин. Ҳисобли дўст айрилмас, деганларидек, шерикчиликда ҳисоб-китоб вақтида ва тўла амалга оширилиши даркор.

Юрт ободлиги, ҳаётимиз мунавварлиги тўғрисида ҳамма қайғуриши керак. Ҳамма ўйлаши, фикр қилиши, изланиши зарур. Ҳар биримиз ўз соҳамизда яхши амалларга эришайлик. Ишни ўзимиздан, оиламиздан, ён атрофимиздан бошлайлик. Ватан энди ўзимизники, юртнинг эгаси энди ўзимиз. Давлат бошқа, биз бошқа эмасмиз. «Бу меники, бу — давлатники» қабилида иш тутиладиган замонлар ўтди. Ватан — бу биз, биз эсак — Ватан.

Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

ЎЗИМИЗНИНГ ГАЗЕТА

Кейинги пайтларда мамлакатимизда нашр этилаётган газета-журналларнинг сони тобора кўпайиб бормоқда. Мустақилликка эришганимиз, бозор иқтисодиёти муносабатлари туфайли пайдо бўлаётган турфа хил нашрларнинг кўпчилиги қисқа вақт ичидаёқ ўз ўқувчиларини топмоқда. Эътибор берилса, кўпгинга таҳририятлар ҳам янгича шароитларда обуначилар сонини сақлаб қолиш, мавзуларни янада кенгайтириш учун ҳаракат қилмоқдалар. Бу, табиий, албатта. Негаки, эндиликда у ёки бу нашрнинг муваффақиятини унинг мундарижаси, бугунги талабларга дош бера олиши таъминлайди, холос.

Шундай газеталардан бири, шубҳасиз, «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» ҳафталигидир. Бошқа вилоятлардаги каби, Бухорода ҳам бу газета кўпчиликнинг доимий ҳамроҳига айланиб қолган. Газетада босилаётган ранг-баранг мақолаларни зиёлилар, тарихчилар, мактаб ўқитувчилари, маданият ва маърифат муассасалари ходимлари бирдай қизиқиб ўқийдилар. Газетанинг деярли ҳар бир сони бой ўтмишимиз, бугунги кунларимизга доир қизиқарли маълумотларга, таҳлилларга бой бўлади. Шуларни ҳисобга олиб вилоятимиздаги барча кутубхоналар, маданият муассасалари, шаҳар ва туманлардаги маданият уйлари, маданият ва санъат ўқув юртларида адабиёт газетасига обунани уюшқоқлик билан ўтказишга қарор қилганмиз. Бу йил фақат бизнинг соҳамиздаги обуначилар сони вилоят бўйича 500 кишидан ошади.

Таҳририятга таклифимиз, газета вилоятлардаги маданий ҳаётни, жойлардаги янгиликларни янада мунтазам ёритиши керак.

Ҳикмат РАЖАБОВ,
Маданият ишлари вазирлиги вилоят бошқармаси бошлиғи

ОБУНА — 99

Мамлакатимизда чоп этилаётган газета ва журналларга, шу жумладан «Ўзбекистон адабиёти ва санъати» ҳафталигига 1999 йил учун обуна бошланди.

Азиз муштарийлар узоқ йиллик ижодий ҳамкорлигимиз келгуси йилда ҳам давом этишини истасангиз, обунани ўз вақтида расмийлаштириб қўйишни унутманг.

НАШР ИНДЕКСИ:
Якка обуначилар учун— 222
Ташкилотлар учун — 223

Муносабат

КЎНГИЛДАГИ ГАП

Тўй-ҳашамлар, оилавий тантаналар, марҳумлар хотирасига бағишланган маърака-маросимларни тартибга солиш тўғрисидаги Президентимиз Фармони айни халқимиз кўнглидаги гап бўлди. Яширишнинг ҳожати сўнгги пайтларда шуҳратпарастлик ва дабдабабозлик ҳавосига учган айрим кимсалар халқимиз анъаналарини менсимасдан ҳаром-ҳаришдан топган пуллари эвазига гердайиб, ўз-ўзини кўз-кўз қилишга ружу қўя бошлаган эдилар. Бирнинг касри мингга уради деганларидек, атрофда яшаётган одамларнинг ҳол-аҳволини инобатга олмасдан ўз тўйларини, маросимларини дабдабабозлик билан ўтказиб, исрофгарчиликка йўл қўйиш — соғлом муҳитни лойқалантириш ҳоллари ҳамманинг кўз ўнгида содир бўлаётган эди. Ўйлаб кўринг, бир маҳалла ёки қишлоқ гузарида ҳамма бирдек тўкис яшамайди. Бола-чақасини ҳалол ризқ-рўз билан боқиб юрган инсофли одамлардан кўра турли йўллар билан пул топиб, ўзини кўз-кўзлаб сохта обрў оттирмоқчи бўлаётганларга, афсуски, бизнинг кўпчилигимиз, маҳалла оқсоқоллари, ўрта бўғин раҳбарлари: «Ҳой биродар, нима қиляпсан, кўзингга қараб, атрофдагиларни ўйлаб иш тут!» демадик. Бундай тўғри сўзни айтиш ўрнига уларнинг дабдабали тўй-ҳашамларида ҳурмат бажо келтириб турдик. Бизнинг бу масаладаги бефарқлигимиз, лоқайдлигимиз ҳаром-ҳариш пул топиб сохта обрў орттириш йўлига тушганларнинг тегирмонига сув қуйса-қуйдики, лекин асло уларни инсофга даъват этмади.

Яхшиям бу масалада Президентимизнинг Фармонлари чиқди. Бундан сал аввалроқ эса дабдабабозликка берилиб овозаси ҳамма ёқни тутган серҳашам тўйлар қилиб, элни ранжитган, катта лавозимда ишлаб турганига қарамай савияси ҳаминқадар бўлган бир раҳбарнинг мансабидан олиниб, бу иши тергов органларига текшириб кўриш учун ҳавола қилингани ҳақида хабарни эшитиб, юртбошимиздан мингдан-минг рози бўлган эдик. Бундай тўйлар, айниқса, марҳумларнинг хотирасига бағишланган дабдабали маросимлар Президентимиз Фармонида айтилганидек, ёшларимиз тарбиясига салбий таъсир кўрсатаётган эди.

Ўйлаймизки, мамлакатимиз раҳбарининг ўз вақтида чиқарилган ушбу Фармони маҳаллаларда, аҳоли ўртасида соғлом муҳитнинг қарор топишига йўл очади. Савияси пастлигидан, худбинлигидан, ўз элини, халқини ўйламаган, босар-тусарини билмай қолган кимсаларнинг ҳам энди кўзи очилади. Бу Фармон ҳаммамизни ҳушёрликка ундайди, соғлом муҳит яратиш учун муросасиз курашга даъват этади.

Одил ЁҚУБОВ,
Ўзбекистон халқ ёзувчиси

Ёзувчилар пахта далаларида

ДАЪВАТКОР РУҲ, УЙҒОҚ ТАФАККУР СУВРАТЛАРИ

Озод юртнинг, ободлик ва фаровонлик сари юз тутган элнинг байрамлари шукуҳи ҳам ўзгача бўлар экан. Буни биз улуғ боболаримиз таваллуд саналари, қадим шаҳарларимиз юбилейлари мустақиллик йилларида ажойиб тантаналар ва беқиёс фахр-ифтихор ила нишонланаётганида, бу байрамлар халқимиз руҳиятида қолдираётган ўчмас излар мисолида ҳам яққол кўриб, ҳис этиб турибмиз.

Мамлакатимизда буюк алломалар Имом ал-Бухорий ва Аҳмад ал-Фарғоний ҳазратларининг таваллуд саналари кўплаб нуфузли халқаро ҳамжамиятлар, жаҳонга машҳур олимлар иштирокида кенг нишонланаётган кунларда йўлимиз Фарғона водийсига тушди. Тошкент ва водий вилоятларини боғловчи жаҳон андозаларига мувофиқ тарзда қурилаётган кенг ва обод йўлни томоша қила-қила Қамчиқ довонидан ўтганимизни сезмай қолдик. Олдинда Хўқанди латиф деб эъзозланувчи тарихий шаҳарларимиздан бўлмиш Қўқон ўзига чорларди. Қани вақтинг бисёр бўлсаю бу қадим шаҳримизни, унинг тарихи, бой ўтмиши билан боғлиқ осори атиқаларни, улуғ шоирларимиз қадами теккан муқаддас гўшаларни яна бир бор зиёрат этсанг. Шу ўйларни хаёлдан ўтказа-ўтказа қадим шаҳарга кириб бордик. Дастлаб Ашурали Зоҳирий номидаги педагогика билим юрти талабалари билан учрашишга тўғри келди. Ашурали Зоҳирий ўз вақтида Аҳмад Заки Валидий сингари бутун туркий қавмларни маърифатли қилишга қаттиқ бел боғлаган инсонни ахтариб Бошқирдистонга борган, у мўътабар зот билан учрашиб, ўзи ҳам қанчадан-қанча савоб ишларга қўл урган маърифатпарварларимиздан бири бўлган.

Талабаларнинг кўпчилик қисми пахта йиғим-теримида ҳашарда. Биринчи ва охирги босқич талабаларидан бир қисми эса ўқишни давом эттираётган эканлар. Улар билан талабалар ётоқхонасининг қироатхонасида учрашув ўтказар эканмиз, илмга чанқоқ, шеърга, адабиётга иштиёқи баланд бу талабаларнинг бир вақтлар Қори Ниёзийдек алломалар сабоқ берган, мамлакатга машҳур «ўн уч қалдирғоч» битириб чиққан ўз ўқув даргоҳлари билан нечоғлик фахр-ифтихор қилишларини сезмай қолмадик. Бизлар саволларга жавоблар берибгина қолмадик, талабалар билан баҳслашдик, фикрлашдик. Ҳамроҳимиз шоир Алижон Зоҳидий эса ўз шеърларидан ўқиб берди. Талабалар ўқиган шеърлар, ижро этган куй ва қўшиқлар, ёзувчиларга берган саволлари уларнинг бугуннинг талабини, истиқлол моҳиятини нечоғлик чуқур англашларини кўрсатиб турарди. Бугун мамлакатга буюк келажакни яратишга қодир, порлоқ истиқболни янги-янги авлодларнинг ишончли қўлларига топшира олувчи ёшлар ҳар қачонгидан кўра кўпроқ керак. Муаллима ва тарбиячи Шарифахон Қосимова раҳбарлигида билим юрти талабалари билан бўлиб ўтган суҳбатимиз кўпроқ ана шу мавзуларда кечгани, бу масалалар уларнинг-да қизиқишига сабаб бўлгани кўнгилга ёруғлик сочарди.

Эртаниси эрталаб билим юрти директори ўринбосари Маҳмуджон ака Мўминов билан Худоёрхон саройини айланиб юрганимизда ҳам бугунги талабаларимизнинг савияси, қизиқишлари, улар она халқимиз, она юртимиз

Давоми иккинчи бетда

Туркия республикасининг 75 йиллигига

АБАДИЙ ДЎСТЛИК

Бугун 75 йиллиги нишонланаётган Туркия жумҳурияти Озодлик уруши (1919-1923) да турк миллатининг жаҳон империализми устидан қозонган буюк тарихий ғалабасининг меваси. Ўтган давр мобайнида Туркия ўз минтақасининг қудратли ва жаҳоннинг нуфузли давлатларидан бирига айлангани эндиликда ҳеч кимга сир эмас. Айниқса, сўнгги чорак аср икки қитъа арзандаси учун том маънода иқтисодий мустақиллик ва ҳуқуқий-маданий юксалиш даври бўлди. Бугун халқаро бозорда Туркия молларининг харидорлари қаторида жаҳоннинг энг ривожланган мамлакатларини учратиш мумкин. Шундай катта ютуқлар ва жиддий кўрсаткичларнинг натижаси ўлароқ, Туркия жаҳон ҳамжамиятининг энг талабчан субъекти бўлган Оврупо иттифоқига аъзо бўлиш арафасида турибди.

Ўзбекистон ўз мустақиллигини эълон қилгач, Туркия бизни биринчилардан бўлиб тан олгани ва кўпсоҳали алоқаларни йўлга қўйгани алоҳида фараҳ туғдиради. Айниқса, 1996 йилнинг 8-майида Ўзбекистон ва Туркия ўртасида имзоланган Абадий дўстлик шартномаси икки мамлакатнинг иқтисодий-

Давоми иккинчи бетда

ТИЛ — ДИЛ КАЛИТИ

Тошкент давлат университетида давлат тили байрамига бағишланган адабий-маърифий кеча бўлиб ўтди. Анжуманни университет ўқув ишлари бўйича проректори, профессор Абдураҳим Маннонов очиб берди. Кечада филология фанлари докторлари, профессор Тўра Мирзаев, профессор Э. Бегматов, шоир Н. Нарзуллаевлар қатнашиб ўзбек тилининг ҳаётимизда тутган ўрни хусусида ўз фикр ва мулоҳазаларини билдирдилар. Шоирлар йиғилганлар эътиборига шеърларидан ўқиб бердилар. Турли миллатга мансуб бўлган университет талабалари «Тилга эътибор — дилга эътибор» мавзуида композиция ижро этдилар. Саҳна асарларидан парчалар қўйилди.

«Ўзбекнаво» гастрол-концерт бирлашмасининг хушовоз хонандаси Жўрахон Раҳимов, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Олимжон Орифжоновлар ўзларининг дилрабо қўшиқлари билан анжуман қатнашчиларида катта таассурот қолдирдилар.

Шоира ЖУМАБОЕВА

Хотира

**Замирами,
Ширмонойнинг куйларидек
куйларингиз.
Попнинг попук қизларига
ялли-ялли
Ширмонойнинг куйларига
ялли-ялли.**

ҚЎШИҚҚА ДОЯ БЎЛГАН ДАЛАЛАР

**Эй, субҳи сабоҳ еллари,
тўхтанг, менга навбат,
Тингланг мени, Поп
ерлари,
тўхтанг, менга навбат!
Ширмон, дея, Ширмон,
дея, куйлаб ва этиб лол,
Келтирди хушон
йўллари,
тўхтанг, менга навбат!**

Бундан роппа-роса қирқ йил муқаддам мана шундай тўкин куз кунларида «Наманган ҳақиқати» вилоят газетасида илк бор чоп этилган бу сатрларнинг ўз тарихи ва тақдири бор. Ўшанда адабиётимизнинг бир гуруҳ намоёндалари пахта терими илғорлари ҳақида асарлар яратиш мақсадида Наманганга келишган эди. Шоир Туроб Тўла Поп марказидаги жамоа хўжалиги далаларида ишлаётган қизлар даврасида шеър ўқиди. Шаддод қизлар шоирдан ўзларига атаб шеър ёзиб беришни сўрашди. Шоир ҳам шарт қўйди:

— Ҳозир ҳамма теримга тушади. Соатимга қараб тураман, бир соат ичида ким энг кўп пахта терса ўшанга шеър бағишлайман. Бу шеърим ғолибга атаган совриним бўлади.

— Бўпти, — дейишди қизлар ва денгиздай пахтазорга шўнғиб кетишди.

Ўшанда энг кўп пахта терган чевар бригада бошлиғи Мирсултон Фаёзовнинг қизи Ширмонойхон бўлиб чиқди. Ёзда Тошкентдаги икки йиллик жамоа хўжаликлари раислари тайёрлайдиган курсни битириб келган куч-ғайратга тўла қизни Мирсултон тоға, нима берасизларми, деб шаҳ хоҳиб юрмай, далага олиб чиққан, у ҳам отаси ёнида бошқарадиган колхозни ишлашга интилаётган кезлар эди. Туроб аканинг шеъри шундан сўнг — «Ширмоной қўшиғи» унга насиб этди.

Поп — Наманганнинг энг олис тумани. Шаҳардан чиқиб, Наманган, Тўрақўрғон, Чуст туманларини босиб ўтиб Попга етгунингча хаёлларингга эрк берасан киши. Вақтнинг югурикликни қарагин, беназир хонандамиз Комила Исмоилова ижросида қўшиқ бўлиб бутун Ўзбекистонга тарқалган «Ширмоной қўшиғи» туғилганига қирқ йил бўлибди; Туроб ака тирик бўлганларида шу кунларда у кишининг саксон йиллигини нишонлаётган бўлардик; Ширмоной опа ҳам ҳаёт бўлганда олтмиш ёшлик тўйи ўтаётган бўларди. Муаллифидан, қаҳрамонидан барвақт жудо бўлган қўшиқнинг қирқ ёшини ким нишонларкин?!

Поп далаларига йўл оларканман, шу армон мени қуршаб олди. Ўша қўшиқ баҳона Туроб аканинг Поп билан боғланиб қолганлари, умри пахтазорда кечган Мирсултон тоға Фаёзов хонадонининг энг азиз одамига айланиб кетганлари кўз олдимда гавдаланди.

Айни пайтда Фаёзовлар хонадони Туроб акани юксак қадрлар эди. У кишининг тўйи ва тадбирларига биринчилардан бўлиб қутлагани борадиганлар шу хонадон вакиллари бўларди. Шеърнинг, санъатнинг руҳбахш сеҳри одамларни қадрдон-қариндош қилишини шулар мисолида кўрганман.

Туроб ака Наманганга ўзгача меҳр қўйган. Шу боис турли тадбир ва байрамларга таклиф этилса ҳеч рад этмай келадиган ижодкорлардан эдилар. Бу ташрифлар кўпинча янги шеърлар, қўшиқлар ёзилишига сабаб бўларди. Наманган вилояти таърифидаги «Кўкарсин», гул байрамида ёзилган «Гул базми», Уйчи шаънига битилган «Ярми ҳайрон, ярми лол» каби ўлмас шеъру қўшиқлар шу йўсинда дунёга келганди.

Наманганда у кишининг мухлислари, ёру дўстлари, дадил кириб борадиган хонадонлари кўп эди. Улар орасида Мирсултон тоға оиласи эса алоҳида ўрин тутарди. Устоз ҳар гал Попга йўллари тушса, ушбу хонадондан хабар олишни унутмасдилар. Ўша Поп ерлари шоирлар шеърий таровати шеърга солишга, қўшиқ қилиб таратишга ошиқардилар.

Шукурки, Поп далаларида ҳамиша пахта фидойилари, дала қаҳрамонлари довруқ солиб ўтишган. Муйсафид Мамажон ота Тошматов дейсизми, механизация фидокори Мелиқўзи Умрзоқов дейсизми, йиллар давомида пахтазорга тароват бахш этган Анорхон Замира, Маҳфуратхон Раҳатойлар... Эҳ-ҳе шоирга ҳам, мухбирга ҳам илҳом бахш этадиган машҳурлар Попда ҳар доим топилган.

Туроб ака ана шу қизларда Ширмонойнинг издошларини кўрар ва бу ажойиб қўшиққа илҳом берган эди.

**...Сирдарёнинг бўйларида
уйларингиз,
Оқаришиб кўринади
бўйларингиз,
Анормисиз, Махфурами,**

Бу қўшиқларни ҳам Ширмоной опа ўзига аталгандай қувонч билан қарши олган эди. Бироқ, нотанти тақдир Ширмоной опани Попга кўп кўрди. Унинг фожиали ҳалокати қариндош-уруғлари, фарзандлари қатори таниш қадрдонларининг қалбига ҳам ларза солди.

Ширмоной опа дорилфанодан дорилбақога йўл олган кунларда Туроб ака ҳам келдилар. Табиийки, шоир қалбида ҳам ҳаммамизга ёр бўлган йўқотиш оғриғи бор эди. Опанинг хонадонига бориб, дуо-фотиҳа қилдик. Кейин уйқалари ҳамроҳлигида опанинг қабрига бордик. Шоир ғамгин сукутда эди. Йўл-йўлакай жим бориб, қабрга бир даста гулни қўйиб турган чоғларида пичирлагандай бўлдилар.

Одатда Туроб ака ҳар қандай ҳаяжону дийқатпазликни ичига ютиб, босиқ суҳбат қурардилар. Ўша машъум қатағонлар давридан гарчи ҳибсга олинмаган бўлса-да, озмунча изтироб чекмаган. Лекин тортган азобларини руҳан кўнгли тўзимли, қалби кўрсатмас, дарди ичларида пинҳон юрарди. Бу галги сафарда ҳам у ортиқча гапирмай, бу вазиятда гапиришнинг ҳам ҳожати йўқ эди. Ўша дард оғриқлари шеърга тўкилганини биз кейинги гал келганида сездик. Туроб ака Попнинг катта сайлида бир мушоирада машҳур «Ширмонойга Марсия»сини ўқиб берди:

**...Қоялар йиғласа ким
йиғларикин,
Тоғлармй ва ёки осмон?
Тоғлар ҳалок бўлса ким
йиғларикин,
Бу чексиз заминми ва
ёки замон?**

**Тоғлар зилзиласи турди
қалбларда
Ҳалок бўлганида у қоя!
Зарб еди, зарб еди бу
зарбларидан
Қанча муҳаббатлар
ниҳоят...
Тутиб қололмади тоғлар
елкаси ҳам,
Асраб қололмади,
авайлаганда.
Қанча юракларда алам
турди, алам
Тўфон турди катта
кемада.
Катта кема эди унинг
кўлида
Катта кема эди қалби
ҳам ёху!
Тонгдан турганида
Попнинг йўлида,
Сирға йўл олдими
дердинг ё оху...
...Лочин эди қўшиқ
бўлиб учган,
Лочин эди қўшиқ бўлиб
қолди.
Қўшиқ эди қалбингизни
кучган
Ўша қўшиқ ёниб
йўқолди.**

Шоирнинг жарангдор овозида ажиб бир титроқ бор эди. Бу титроқ барча тингловчиларнинг юрагига «тоғлар зилзиласи»ни кўчирарди.

Шеър давом этди. Назаримда шоир залга сингиб борди, ўз армони, ўз оғриғи билан ҳаммани ошно қиларди.

**...Ёниб йўқолди у, аммо
яллиғланиб,
Мардлар юрагида барқ
уриб қолди.
Ҳар кун бамисоли
тонгдай тўлғаниб,
Далалар сатҳида чарх
уриб қолди.
Чарх уриб хаёллар
силсиласида,
Силсила хаёллар
зилзиласида.**

Қўшиқ янграяпти. Бу қўшиқда юрт шаъни, касб шаъни улуғланмоқда. Меҳнатдаги фидойилик, Поп ерларидаги фидойиларнинг шарафини қўшиқларга кўчирган аждодлар руҳига таъзимдир.

* * *

Поплилар ўз шуҳратнок фарзандлари Ширмоной Мирсултонова хотирасига ҳурматан умрининг сўнгги йилларида ўзи бошқарган жамоа хўжалигини унинг номи билан атаганлар. Бугун ёш қизалоқ Ширмоной тетапоя бўлган муқаддас бу тупроқ, ёшлик туйғуларини ардоқлаган далалар, унга ғайрат, шуҳрат ва бахт келтирган қадрдон қишлоқ, хаёлларига эрк бериб, қўшиқ хиргойи қилиб кезган сўқмоқлар... Бари-бари унинг номига қўшиб хотирасини ҳам эъзозлаётгандай.

У пахтазор қизи эди. Пахтакор фарзанди эди. Эсини танибдики, отасига эргашиб шийпонга келарди, тенгқурларию ёши каттароқлар билан ғўзани ягана қилар, ўтдан тозалар, терим фаслида маҳоратини ишга солиб қизларга ўрнак бўларди.

Бугун ҳам унинг номидаги хўжалик 1230 гектар майдонда мўл ҳосил йиғмоқда. Бугун ҳам худди Ширмоной опа тириклигидагидай йирик пахтачилик бригадаларини унинг издошлари Дилбархон Абдуллаева, Зиёдахон Салимбоевалар бошқаришмоқда.

Бугина эмас, айнан Мирсултон тоға Фаёзов раҳбарлик қилган йирик бригаданинг экин майдонлари Ширмоной опанинг жияни (укаси Алижоннинг ўғли) Отабек Фаёзов раҳбарлик қилаётган фермер хўжалиги ихтиёрига берилган.

Фермер хўжалиги 100 гектар пахта майдонининг ҳар гектаридан 40 центнердан ёки 400 тонна «оқ олтин» ундириб олмоқчи. Режа 90 фоизга етибди. Терим эса авжида. Ният 500 тонналик «оқ олтин» хирмони билан Ширмоной опанинг 60 йиллигини нишонлаш.

Мақола бошида муаллифидан, қаҳрамонидан айрилган қўшиқнинг қирқ йиллигини ким нишонларкин, дея армон билан савол ташлаган эдим. Жавоб сифатида эса замирида ҳиммат ва меҳнат ётган ана шу фидойиликни топдим.

* * *

...Қўшиқ янграяпти:

**Ширмон, дея, Ширмон,
дея куйлаб ва этиб лол,
Келтирди хушон
йўллари,
тўхтанг, менга навбат!**

Мен юқорида номларини зикр этган, Ўзбекистонимизнинг пахтачилиги тарихига исми-шарифлари зарҳал ҳарфлар билан битилган Попнинг шуҳратнок деҳқонлари руҳи бугун ўз умрлари кечган пахта майдонлари узра ана шу ўлмас қўшиқ қанотида учиб юрибди. Улар ўз юртдошларини пахтакорлик шаънини улуғлашга, юртлари шуҳратини юксалтиришга чорламоқдалар.

Наздимда, Туроб ака билан Ширмоной опа ҳам тадбиркор ва моҳир, фидойи пахтакорлар авлоди, тингланг, энди Сизга навбат, деяётгандай.

Ҳабиб САЪДУЛЛА

Муҳаррир мулоҳазалари

ЖАҲОН ЭЛЛАРИГА ЭШ БЎЛАЙЛИК

Инсон юраги катта бўлса муштдек чиқар, лекин у ўзига бутун курраи заминни, турфа хил эллар ва элатларни, жаъмики ранглар ва оҳангларни, ўтмишу келажакни, уммону наҳрларни сиғдиради. Бунинг учун одам ўзини ИНСОНИЯТ деб аталмиш буюк жамоанинг ажралмас қисми деб билмоғи, ҳазрат Навоий айтганидек «Инсон ғамидин ғами» бўлмоғи керак.

«Жаҳон адабиёти» журнали шу мақсадга хизмат қилади — у ўзбек китобхонларининг жаҳон элларига эш бўлмоғига кўмаклашади. Президентимиз И. Каримовнинг журнални ташкил қилиш ҳақидаги қарорида таъкидланганидек, «Жаҳон адабиёти» халқимизнинг маънавий ҳаётида катта рол ўйнамоғи керак. У бугунги ўзбекнинг савиясини оширишга, олам ҳақидаги тасаввурларини бойитишига, дунёнинг турли бурчакларига юлдуздай тарқалиб кетган одамлар билан қардошлик ва биродарлик туйғусини тарбиялашга хизмат қилади.

Журнал биринчи қадамлариданоқ китобхонни жаҳон адабиётининг энг яхши намуналари билан таништиришни асосий вазифа деб ҳисоблаб келмоқда. Бу жуда қийин вазифа, чунки, жаҳон адабиётининг кўлами шу қадар кенг, уфқлари шу қадар бепоёнки, уни дафъатан илғаб олиш, бир ҳамла билан қучоққа сиғдириш сира мумкин эмас.

Мана, салкам икки йилдирки, журнал таҳририяти ана шу ўта мураккаб ишни имкон қадар бажариш устида иш олиб боряпти. Қисқа вақт ичида журнал ўзбек хонадонига кириб борди, ўз мухлисларини, муштарийларини топди. Таҳририятга келаётган мактубларда журналхонлар босилаётган асарлардан мамнун эканликларини, улардан катта маънавий озуқа олаётганларини изҳор қилиб, тилаклари ва мулоҳазаларини йўлламоқда. Журналнинг илк саҳифаларида Чингиз Айтматов билан Мухтор Шохоновнинг «Қояда қолган кўз ёшлар» деб аталган суҳбати ва ўйлари, араб ёзувчиси Журжи Зайдоннинг «Хорун ар Рашиднинг синглиси» романи, публицист И. Бўничнинг «Партиянинг олтинлари» асари, рус адиби М. Булгаковнинг «Касофат тухумлар», С. Довлатовнинг «Чемодан», араб ёзувчиси Лайло Усмоннинг «Васмия денгиздан қайтиб чиқади» қиссалари, япон ёзувчиси Ч. Коиторонинг «Китлар худоси» каби ўнлаб асарлар, шеърий туркумлар, долзарб мақолалар эълон қилинди. Албатта, бу асарларни жиндай шарҳлаб берганимизда жуда яхши бўларди, бироқ уларни шарҳлаш эмас, шунчаки санаб чиқишнинг ҳам иложи йўқ. Шундай бўлса-да, яна бир-икки асарнинг номини тилга олиб ўтамиз. Булар қадимги дунёнинг буюк масалчиси Эзопнинг саргузаштлари ҳақидаги қисса, антик дунё муаррихи Плутархнинг Искандар Мақдуний ҳаётига бағишланган ўлмас асари, озар драматурги Ҳусайн Жовиднинг Амир Темур фожеаси, атоқли немис ёзувчиси Ремаркнинг «Уч оғайни» асарлари ва бошқалардир. Шу санашнинг ўзиданоқ кўриниб турибдики, журнал жаҳон адабиётининг ранг-баранглигини акс эттиришга интилиб, унинг ўтмишини ҳам, бугунини ҳам қамраб олишга тиришмоқда, ундаги жанрлар ва услублар бойлигини китобхонга етказишга ҳаракат қилмоқда.

Таҳририятнинг режалари катта. 1999 йилда эълон қилиниши мўлжалланган асарлар орасида мумтоз адабиёт намуналарига ҳам, нисбатан янги яратилган асарларга ҳам кенг ўрин берилган. Жумладан, журналнинг дастлабки сонларида таниқли абхаз ёзувчиси Фозил Искандарнинг «Шоир» қиссасини чоп этиш режалаштирилган. Бу йил «Новый мир» журналида эълон қилинган бу қиссада шўро замонидаги адабиётнинг аҳволи, ижод йўлига қўйилган турли-туман сунъий ғоялар ҳақида ҳикоя қилинади.

Таниқли таржимон Иброҳим Ғафуров Чингиз Айтматовнинг «Чингизхоннинг оқ булути» деган қиссаси устида иш олиб боряпти. Бу асар адибнинг машҳур «Асрга татигулик кун» романига кирган эди, лекин шўро даврида асарнинг босилишига рухсат берилмаган.

Журнал заҳирасида китобхонга таниш араб ёзувчиси Журжи Зайдоннинг «Ал-Амин ва Ал-Маъмун» деган романи, Нидерландия ёзувчиси Ивонна Кёленинг «Инжиқ Давиднинг онаси», француз адибаси Франсуаза Саганнинг «Кўлмак сувда қуёш парчаси», италян адиби Марио Пьюзонинг мафия ҳақидаги романлари бор. Буларнинг биринчиси тарихий роман бўлиб, Хорун ар-Рашид саргузаштларини давом эттиради. Иккинчи асар характерига кўра оилавий роман жанрига мансуб, унда бугунги нидерландия оиласидаги аҳвол, гиёҳвандлик иллатининг тақдирига таъсири, гиёҳвандлик чоҳига тушиб қолган фарзандни қутқариш учун кураш бадиий акс эттирилган.

Журнал таҳририяти 1999 йилда нашр этиш учун қатор илмий, публицистик, фалсафий-эстетик асарлар таржимаси устида ҳам иш олиб бормоқда. Булар орасида Стефан Цвейгнинг XX асрда бутун жаҳон миқёсида донг таратган, илмий кашфиётлар билан инсонни ўрганишга ҳам, ҳозирги замон санъатига ҳам катта таъсир кўрсатган Австрия олими Зигмунд Фрейд ҳақидаги портрети, буюк олим ва жамоат арбоби А. Сахаровнинг хотиралари, улуғ рус хонандаси Ф. Шаляпиннинг эсдаликлари, Фромм, Ортега-и Гасет каби олимларнинг мақолалари бор.

1999 йил А.С.Пушкин, И.В.Гёте, О.Бальзак каби буюк ёзувчиларнинг юбилей йилларидир. Шунинг учун журнал уларнинг хотираларини муносиб нишонлашга тайёргарлик кўрмоқда. Ўйлаймизки, улар журналхонларга манзур бўлади ва уларнинг талабларига мос келади.

Бу айтилганлардан журналнинг ҳамма иши жойида, ҳеч қанақа каму-кўсти йўқ экан-да деган хулоса чиқмаслик керак. Нуқсонлар, муаммолар етарли. Жумладан, биз ҳали бевосита хорижий тиллардан таржима қилишни тузукроқ ўринлата олганимиз йўқ — ҳамон кўпгина асарлар рус тили орқали ўзбекчага ағдарилмоқда, яъни шўрвасининг шўрваси... Жуда қаттиқ ҳаракат қилишимизга қарамай, журнал сонларини вақтида нашр қилолмаяпмиз.

Яна бир муаммо журналнинг тарқалиши билан боғлиқ. Журналимизни матбуот тарқатиш уюшмаси тарқатади. Лекин бу ўринда «тарқатади» деган ибора жуда нисбий, чунки ҳар қайси сонни бу ташкилот олади-ю, икки ой ўтгандан сўнг деярли ҳаммасини қайтариб беради. Сабаби битта — журналимиз сотилмайди, унга талаб йўқ. Лекин қизиғи шундаки, биз кўпгина шаҳарлар ва, айниқса туманлардан журнал жойига етиб бормаётгани ҳақида, уни ўқишни истаганлар қидириб тополмаётгани тўғрисида маълумотлар оламиз. Жумладан, таҳририят ходимлари шу йил апрел ойида Самарқанд шаҳрига борганларида газета киоскаларида журнални тополмай роса ҳайрон бўлишди. Негаки, бу шаҳардан қайтиб борган боғламларнинг тахи бузилмаган, боғлами ечиб ҳам кўрилмаган эди. Туманлардаги журнал савдоси билан шуғулланадиганлар эса машинаси ёхуд бензини бўлмагани учун журнал боғламларини вилоят марказидан олиб кета олмаётган эканлар. Қаранг, бугунги кунда шу ҳам муаммо?

Бугун Республикамизда «Жаҳон адабиёти» журнали учун ҳам обуна бошланди. Журналнинг яшаш-яшамаслиги, чиқиш-чиқмаслиги, албатта, биринчи навбатда, обуначиларга боғлиқ. Албатта, бугунги шароитда, йўғон чўзилиб, ингичкалар узилаётган бир ҳолатда, журналга обуна бўлиш кўпларга малол келиши мумкин. Бугун, албатта, ҳеч кимни зўрлаб, мажбурлаб бирон газета ёхуд журналга обуна қилдириш мумкин эмас. Хоҳлаган одам хоҳлаганча ёзилади — бозор муносабатларининг қонуни шу. Лекин биз ҳали тўлалигича бозор муносабатига ўтганимизча йўқ, шунинг учун обунани ўтказишда ташаббус ва ташкилотчилик билан иш юритмасак бўлмайди.

Таҳририят ҳам қўл қовуштириб ўтиргани йўқ — у журнални сифатли тайёрлаш ишлари эвазига уни тарқатиш билан ҳам шуғулланишга мажбур бўлмоқда. Бироқ бу йўлда ҳамма вақт ҳам мутасадди ўртоқларнинг ёрдамига дуч келаётганимиз йўқ. Йил бошида армияда хизмат қилаётган йигитларимиз янги асарлардан ўқиб туришса ёмон бўлмас, бу уларнинг тарбиясига ижобий таъсир этар. Апрел ойида Самарқанд вилоятида бўлиб, ҳоким муовини билан учрашдик ва обунага ёрдам беришни илтимос қилдик. Ҳоким муовини журналистдан чиққан, адабиётга яқин одам экан. Бизни жуда илиқ кутиб олди ва бир қучоқ ваъдалар билан кўнглимизни кўтариб юборди. Лекин кейинчалик қай кўз билан кўрайликки, йил бошида журналга вилоят бўйича 60 одам обуна бўлган бўлса, бизнинг ҳокимиятдаги илиқ суҳбатимиздан кейин обуначилар саккиз кишига тушиб қолибди.

Азиз дўстлар! Мен яна бир марта сизларга мурожаат қиламан, жаҳон адабиёти жавоҳирларидан ўзингиз ва фарзандларингиз баҳраманд бўлишини хоҳласангиз, жаҳон илғор тафаккури дурдоналари жамланган «Жаҳон адабиёти» журналига обуна бўлишга шошилинг. Вилоятлар ва туманларнинг ҳокимиятидан, у ерлардаги маънавият ишлари билан шуғулланувчи ходимлардан, барча корхона ва жамоаларнинг раҳбарларидан бу ишга бош-қош бўлишларини ўтиниб сўрайман. Негаки, халқимизни жаҳон элларига эш қилмоқ фақат «Жаҳон адабиёти» журналининг эмас, барчамизнинг ишимиздир.

**Озод ШАРАФИДДИНОВ,
«Жаҳон адабиёти» журнали бош
муҳаррири**

ДАЪВАТКОР РУҲ, УЙҒОҚ ТАФАККУР СУВРАТЛАРИ

Боши биринчи бетда

тарихини нечоғлик эътибор билан ўргана бошлаганлари ҳақидаги суҳбатимиз асло тугамасди. Зулфизар Пармонова, Мухтасар Суннатиллаева, Гуласал Мирзаева, Шаҳноза Кўчқорова, Гўзал Қурбонова каби ёшларнинг фикрларидан бугунги талабанинг истиқлолимиз, мустақиллигимиз моҳиятини қанчалик чуқур тушуниши ва бошқаларга тушунтира олишга қодирлигини англаш мумкин эди. Айтиш керакки, бугунги талабаларимиз руҳиятида ҳам жуда катта ўзгаришлар кечаётир. Бу мустақиллик учун кураш йўлида халқимиз ўз бошидан кечирган энг мудҳиш ва қора кунларни унутмаслик, ўзликни англаш, ўз Ватани, ўз халқи ўтмишининг ёруғ саҳифалари ила фахрланишни ҳам ўрганиш сабоқларидир. Муҳими шуки, бу жараён аллақачон бошланиб, онг ва тафаккурни чархлаб, ақлни пешлаб ёшларимиз фикрлаш тарзига қанот бағишламоқда.

***

Биз ана шундай руҳий қаноат ҳисси билан қадим шаҳардан, талабалар ҳузуридан Андижон пахта далалари сари йўл олдик. Осмон буржларида кўриниб қолаётган битта-ярим булутларга боқиб, табиат бу йил деҳқонларимизни кўп ташвишларга солганини ўйладик. Айниқса, баҳорнинг экин-тикин ишлари ва унинг парвариши қизиган кунларида об-ҳавонинг беқарор келиши зироатчилар машаққатини беҳад ошириб юборди. Ҳолбуки, март ойининг иккинчи ўн кунлигида чигитни плёнка остига экиш учун тупроқ ҳарорати кўнгилдагидек бўлган эди. Вилоятда ана шу имкониятдан унумли фойдаланилиб, 20 мартга қадар майдонларнинг 25 фоизига чигит экиб бўлинди. Бироқ кейинчалик об-ҳаво кескин ўзгарди. Чигитни ундириб олиш ва тўлиқ гектарлар шакллантириш даврида тупроқдаги ҳарорат меъёрдагидан 2—5 даража паст бўлди. Чигит юз фоиз плёнка тагига экилгани ниҳоллар бир текис униб чиқиб, баҳору ёзнинг ниҳоятда серёғин келган, қаттиқ дўл аралаш сел ёққан пайтларида ҳам уларни сақлаб қолиш ва тупроқ қатқалоғи юз бериши олдини олди.

Бундан қарийб ўттиз йил аввал об-ҳаво худди бу йилгидек салқин ва серёғин келган экан. Шу йилнинг март ойида Андижонда 14 марта, апрел ойида эса — 13, май ойида — 18 ва июн ойида 7 марта ёғин-сочин бўлиб, жами ёғингарчиликлар миқдори эллик мартадан ҳам ошибди. Тез-тез қаттиқ дўл ва сел ёғиши эса пахта ривожига салбий таъсир этиб, қут-барака далаларига катта зиён етказди. Содда қилиб айтилганда Андижон вилоятининг барча туманларида ёғингарчилик миқдори ўтган йилгига қараганда икки баробар кўп бўлди. Бу деҳқоннинг кўкламги бир ташвишини ўн ташвишга айлантирди. Ҳосил олиш учун қилинадиган меҳнат ва бошқа харажатларни ўн чандон ошириб юборди. Энг оғири ҳосилнинг кечки бўлиб қолиши эди.

Вилоят ҳокимлигида Абдуғулом Султонов билан маррага яқинлашиб қолган туманлар ҳақидаги маълумотларни кўздан кечирар эканмиз, Шаҳрихон ва Олтинкўл туманлари ана шундай қийинчиликларга қарамай мўл ҳосил етиштирганлари, йиллик пахта тайёрлаш режасини бажарганликлари ҳақидаги хабарни эшитиб, рости жуда суюниб кетдик. Ахир бутун вилоят ҳудудини қамраб олган 7 июндаги қаттиқ дўл ва сел 110 минг гектар пахта майдонининг 70 минг гектарига катта талофат етказган эди. 20 минг гектар майдондаги ғўза юз фоиз чўпакка айланиб қолган, 50-60 фоиз майдондаги баравж ривожланаётган экин бутунлай нобуд бўлганини ҳам айтмасдан бўлмайди. Мана шундай оғир шароитда вилоят деҳқонларининг чеккан мислсиз заҳматлари, машаққатларини тасаввур этиш қийин эмас. Бундай шароитларда ўстирилган ғўза иссиқликка чидамсиз ҳолатда ривожланди. Аксига олгандай — ҳосил тўплаш ойларида ёғингарчиликнинг айрим ҳудудларда меъёрдагидан 8-12 марта кўп бўлиши етмагандай, саратонда ҳарорат кескин кўтарилиб кетди. 6-10 июл кунлари ҳарорат 41-43, ҳатто 45 даражагача кўтарилди. Бу ҳол салқинда ўсган ва чиниқмаган ғўзаларга салбий таъсир кўрсатди. Унинг ўрта қисмидаги ҳосил унсурлари тўкилиб кетишига олиб келди. Вилоят деҳқонлари ана шундай шароитда яна бир қаҳрамонлик кўрсатдилар. Ўсимликнинг юқори қисмида қўшимча ҳосил яратиш тадбирлари кўрилди. Демак, қўшимча парвариш, қўшимча озиқлантириш, қўшимча харажатлар эвазига ғўзанинг «қулоғидан чўзилиб» ҳосил яратилди. Бу ҳосил кўзланган марра учун етарли. Бироқ у кечроқ пишади. Кўкламда, бутун ёз давомида нотантилик қилган табиат энди — бугунги куз кунларида номардлик қилиб «кўздан ёшини оқизмай» туришига не етсин!

Шаҳрихонга келиб туман ҳокими Муҳаммаджон Раззоқов билан шу ҳақда фикрлашар эканмиз, бутун туман ва вилоят зироатчилари кўрсатган чинакам фидойи меҳнат олдида ижодкорларимиз ҳамиша таъзимда эканликларини айтдик. Қаҳрамон шоиримиз Абдулла Ориповнинг саломлари, табрикларини етказдик. Вилоятда биринчилар сафида пахта режасини бажарган шаҳрихонликлар меҳнати, ташаббуслари чиндан-да таҳсинга сазовордир. Жами 16 минг гектар пахта майдонларининг ярмидан кўпроғига чигит ёғин-сочин туфайли қайтадан экилган экан. Шунга қарамай туман зироатчилари ҳар гектар майдондан режадагидек 32 центнердан ҳосил кўтардилар. Давлатга 26.200 тонна пахта топширилди. Ғулом Жўраев номидаги хўжалик режани 115 фоизга уддалаб 39 центнердан ҳосил олишга сазовор бўлибди. «Янги ҳаёт» жамоа хўжалигида тўрт гектар майдонда деҳқончилик қилаётган фермер Абдураҳмон Исмонов эса оиласи билан ҳар гектардан 45 центнерлик ҳосил етиштирибди. Унинг далаларида яна гектар бошига 5-6 центнерлик ҳосил бор. Пахтадан етмиш центнергача ҳосил олаётган Исроил деҳқонлари тажрибасини ўрганиш юзасидан Президентимиз даъватига жавобан Абдураҳмон Исмонов, агар далаларимни кенгайтириб берсанглар ҳосилдорликни мен ҳам етмиш центнерга етказаман деган ташаббус билан чиқибди. Ҳоким бу йил фермернинг даласини ўн гектарга етказишга ваъда берган. Шу йилгидек оғир шароитда эллик центнердан ҳосил олган бободеҳқон фарзандининг ўз сўзи устидан чиқишига бизнинг ҳам ишончимиз комил бўлди.

Шаҳрихонда бундай тадбиркор деҳқонлар, халқ ичидан чиққан чинакам ишбилармон одамлар оз эмас. Эндиликда пахтани плёнка остига экиш кенг расм бўлаётган бир пайтда, ниҳоллар устидаги плёнкани йиғиштириб олиш ҳам бир муаммо ҳисобланади. Дастлабки пайтда янгиликнинг қатор афзал жиҳатлари билан бирга у роса мукаммал даражада ўзлашиб кетгунича ўрганилмаган қийинчиликлари, ташвишлари, харажатлари бўлиши ҳам табиий. Андижонлик машинасозлар яратган дастлабки плёнка йиғиштиргич мосламалар қай бир жиҳатлари билан деҳқонларга маъқул тушмасдан улар катта-катта майдонлардаги плёнкаларни қўлда йиғиштириб ола бошлаганида шаҳрихонлик оддий механизатор Кимсанбой Эргашевнинг ихтироси эътиборни тортиб қолди. Завод машинасозлари яратган махсус йиғиштиргич ишлатилганда плёнка узилиб қолиб, қайта ўрашга эҳтиёж туғдирадиган мосламанинг камчилигини сезган Кимсанбой ўзи бошқа бир мосламани ихтиро қилди. У яратган плёнка йиғиштиргичи қўлланилганда мослама бир маромда ишлаб, плёнкаларни узмасдан, ёш ниҳолларга зиён етказмасдан деҳқонларимизни мамнун этибди. Янгилик хабарини эшитган вилоят ҳокими Қобилжон Обидов ихтирочи механизаторнинг иши билан обдон танишиб, унга «Қойил, қўлни беринг», дебди ва Асаканинг машҳур «Тико» машиналаридан яп-янгисининг калитини тутқазибди. Шаҳрихонда эл-юрт раҳматини оладиган ана шундай фидойи эрлар бор. Уста механизатор ўз янгилигининг сирини ҳам яшириб ўтирмабди. У ишлаб чиққан мосламада плёнка ўрагичнинг ўзгарувчан тезлиги ҳам аниқ ҳисобга олинган экан, ўралган плёнка қалинлашиб ва оғирлашиб бориши эътиборга олиниб, махсус қўшимча жиҳозлар қўйилгани учун ҳам мослама мукаммал чиққан.

Муҳаммаджон Раззоқов билан пахтачилик ва ғаллачилик, уруғчилик масалаларидаги янгиликлар ҳақида ҳам фикрлашдик. Чунки бу йилги шароит бу масалаларда мавжуд анъаналарга муайян ўзгаришлар киритишдан қочмаслик зарурлигини ҳам эслатди. Плёнка усули яхши ўрганилса ҳар қандай шароитда деҳқонга қўл келади. Фақат ниҳоллар икки-уч чинбарг чиқаргандан сўнг уни далалардан кечиктирмай йиғиштириб олиш керак бўлади. Сабаби шундан сўнг ерга қуёшнинг ҳарорати зарур. Бу вақтда уни йиғиштириб олиш ҳам унчалик қийин эмас. Бироқ бу иш кечиктирилса, уни йиғиштириш қийинлашади, ғўза ораларида намлик ошиб кетади, бу жиҳатлар ҳосил етилишининг кечикишига ҳам сабаб бўлиши мумкин. Демак, ҳали изланишлар, тажрибалар йил сайин давом этади ва такомиллашиб бораверади.

Биз Шаҳрихон пахтакорлари ҳузурида бўлган кунимиз Бухоро вилоятидан бу туманга турли шароитларда синаб кўрилаётган буғдой навларидан уруғлик олгани келган Бухоро вилояти деҳқончилик экинлари уруғчилиги бошқармаси бошлиғи, қишлоқ хўжалик фанлари номзоди Ҳикмат ака Неъматов билан ҳам ҳамсуҳбат бўлдик. У киши шаҳрихонлик деҳқонлар тажрибаси бошқа вилоятларимиз учун ҳам ибратли эканлигини тан олди. Ўрганса арзийдиган, ўзаро мулоқот билан қаноат ҳосил қилинадиган янгиликларга ўч мутахассиски бор, Шаҳрихонга келаверсин, деган фикр ўтади хаёлимиздан.

***

Куни кеча буюк алломамиз Аҳмад ал-Фарғоний таваллудининг 1200 йиллиги халқимизнинг муборак байрамларидан бири сифатида ажойиб тарзда нишонланган қадимий шаҳарларимиздан бири Қува Шаҳрихонга жуда яқин. Шу куни Бўз туманидаги Турсуной Исоқова раҳбарлик қилаётган «Ўзбекистон» жамоа хўжалиги деҳқонларини ҳам йиллик режани адо этганликлари билан қутлаб ўтгач ана шу тарихий шаҳарга йўл олдик. Яқинда Ўзбекистон халқ шоири унвони билан тақдирланган таниқли ижодкор дўстимиз Тўлан Низом, Фарғона вилояти халқ таълими бошқармаси бошлиғи, элимизнинг чинакам маърифатли фарзандларидан бўлган Турсунали ака Қурбоновлар бизга ҳамроҳ бўлишди. Улар алломa бобомизнинг юбилейлари йилида бу манзилда амалга оширилган улкан бунёдкорлик ишларини фахрифтихорга тўлиб кўрсатишди. Қува Шаҳристонининг тикланган қисми, бу жойда ўрнатилган Аҳмад ал-Фарғоний бобомизнинг кўшкли ҳайкали озод ва обод юртимизнинг яна бир зиёратгоҳига айланганини кўриб, ич-ичимиздан суюндик. Бу Шаҳристон, унинг марказидаги аллома ҳайкали яна кўп асрлар халқимиз руҳини кўтариб, янги-янги авлодлар учун она тарихни эъзозлаш, ўзликни англаш сабоқлари бўлиб хизмат қилади.

Турсунали ака бизга бир кун аввал мана шу жойда ва Фарғона шаҳрида бўлиб ўтган юбилей тантаналари ҳақида мароқ билан ҳикоя қилиб берди. Президентимиз Ислом Каримовнинг аллома ҳайкали очилишига бағишланган тантанали маросимдаги нутқлари, одамлар билан қилган суҳбатлари, айтган сўзлари халқимиз руҳиятини қанчалар кўтариб юборганини, одамлар ўз йўлбошчиси билан нечоғлик фахрланиб сўзлаётганларини тилга олди. Бу шукуҳли байрам таассуротлари олам-олам мазмун-моҳияти билан қалбларда узоқ вақт акссадо бериб туражаклиги, мустақил тараққиётнинг ойдин йўлларида кўпчиликка руҳий мадад бўлиши ҳақида тўлқинланиб гапирди. Биз ўзимизни ана шу тантаналарда иштирок этгандек ҳис этдик.

Водий вилоятларининг қайси бир манзилини кезманг, ким билан ҳамсуҳбат бўлманг, қайси жабҳага назар солманг мустақиллигимизнинг даъваткор руҳини, озод Ватан одамлари қалбидаги янгича фикр, уйғоқ тафаккур сувратларини кўриш мумкин.

**Муҳаммад АЛИ,
Бегали ҚОСИМОВ,
Мурод АБДУЛЛАЕВ**

Туркия республикасининг 75 йиллигига

АБАДИЙ ДЎСТЛИК

Боши биринчи бетда

тижорий, маънавий-маданий алоқаларини юқори босқичга олиб чиқди. Бугун шу ҳамкорликнинг ҳар бир қирраси тўғрисида айрича тўхталиб, узоқ мулоҳаза юритиш мумкин. Бироқ шу ўринда мазкур ҳамкорликнинг таянч нуқтаси бўлган маънавий-маданий бирлик туйғуси алоҳида қизиқиш уйғотади.

Улуғлардан бири туркий маданиятларнинг ўзаро алоқасини ўз вақтида «бири-бирига устоз, бири-бирига шогирд» (Ғафур Ғулом), дея таърифлаган эди. Дейлик, турк адабиётининг кўп асрлик тараққиётини Аҳмад Яссавий ва Алишер Навоий анъаналарисиз тасаввур қилиш қийин бўлганидек, XX аср Туркистон жадидларининг ижодини Онадўли турк адабиётининг таъсиридан четда ўрганиш амримаҳол. Бироқ биз адабий таъсир ва алоқаларнинг одатдаги талқинларига сиғмайдиган, кўпгина фактлар ва далиллар ортига беркинган икки муҳим нуқтага диққатни қаратмоқчимиз.

Биринчиси шуки, бундан кейин адабиёт тарихимизни, айниқса, унинг назарий муаммоларини ўрганишда умумтурк контекстини тиклашга тўғри келади. Бу, бир томондан, шўро мафкурасининг сиртмоқларини кўрмаган ягона турк тилли адабиётшуносликнинг тажрибасига эҳтиёжимиздан келиб чиққан бўлса, бошқа томондан, кўпгина муаммолар бўйича чуқур назарий хулосалар чиқариш учун бутун туркий адабиётнинг анъаналарини умумлаштириш зарурати билан боғлиқ. Масалан, жанрлар поэтикасини оладиган бўлсак, ғазалнинг ёки эпоснинг назариясини чуқурроқ ёритиш учун барча туркий адабиётларнинг бу соҳадаги анъаналарини инобатга олиш шарт. Бу йўлнинг энг самарали ва эътироф этилган юксак намунаси сифатида буюк адабиётшунос Маҳмат Фуод Кўприли (1890-1966) нинг ижодини эслатиш мумкин. Олимнинг асрнинг биринчи ярмида яратилган кўпгина асарлари, жумладан, «Турк адабиётида илк мутасаввуфлар», «Турк адабиётида ошиқ тарзининг маншаи» номли мумтоз тадқиқотлари бугунгача ўз илмий-назарий қимматини сақлаб келмоқда.

Иккинчидан, бугуннинг талаби билан тарихимиз ва маънавиятимиздаги муштаракликдан келиб чиққан ва мустақил миллий мафкурамизнинг шаклланишида сезиларли рол ўйнаши мумкин омилларни чуқурроқ ўрганиш зарур. Бу ўринда ўтмиш маданий меросни ва маънавиятнинг таянч нуқталарини ёритишда ҳозирги туркий давлатлардан ҳар бирининг мустақил мафкурасига соя ташламаган ҳолатда, уларнинг ҳаммаси учун бирдай ардоқли бўлган Туркистон бирлигининг, буюк Турон руҳининг аҳамияти кўзда тутилмоқда. Бир сўз билан айтганда, шу бирлик руҳи бугунги Туркияни Туркия қилган ҳал қилувчи омиллардан бири бўлган. Шу буюк бирлик концепциясининг илмий-назарий асослари буюк шоир ва мутафаккир, XX аср Туркиясининг «ғоявий-маънавий меъмори» Зиё Кўкалп (1876-1924) нинг асарларида теран таҳлил қилинган. Асло тасодифий эмаски, мазкур асарлардаги кўплаб фактлар ва далиллар ҳозирги Туркистон тарихидан олинган.

Туркийзабон халқлар ўз вақтида тарих саҳнасига уларнинг барчаси учун муштарак бўлган қадриятларни байроқ қилиб чиққан эди. Бугун XXI аср бўсағасида уларнинг боши узра буюк боболардан мерос ўша бирлик туғи яна ҳам мағрур ҳилпирамоқда:

**Ватан на Туркиядир
турклара, на Туркистон,
Ватан буюк ва муаббад
бир ўлкадир — Турон!**

Мустақил Ўзбекистон билан Туркия ўртасидаги ҳамкорликнинг янги босқичи шу буюк бирликнинг порлоқ келажагига катта ишонч уйғотади...

Акиф АЗАЛ

Ўзбек романи: кеча ва бугун

Тоҳир ШЕРМУРОД

ҲИДОЯТНИНГ МАШАҚҚАТЛИ ЙЎЛИ

«Шайтанат» романида эътиқод ва аҳлоқ талқини

«Жаҳон детективи» тушунчаси замирида Ер юзи китобхонлари қалбини ишғол этган ўнтача миллат насри намуналари бор. Уларнинг ҳар қайсисининг тарихи, тажрибаси, ҳикоялаш мароми ҳавасимизни қўзғаб келади. Лекин уларнинг миллий хослигидан кўра умумий хослиги кўпдек, ёзувчиларнинг қарашларида бир-бирига ўхшашлик устивордек. Албатта, булар маълум маънода детективнинг ўз шарт-тақозолари туфайлидир.

Бизда-чи? Собиқ мустабид тузум миллий адабиётлар детектив йўналишининг тараққийсига иложи борича йўл бермай келди. Онда-сонда битилган фош этувчан асарлар сиёсат зуғумига учрар, соцреализм қолипига лойиқлари сал-пал ардоқланар эди. Ўзбек детектив адабиётининг ривожи, аҳвол-руҳияси ҳам тақрибан шу йўсинда кечди. Жараён анчайин кечикиб бошланди. 60-йиллар аввалида ёзилган «Шоҳидамас, баргида...» қиссасининг адабиётдан қувғин қилингани, бадииятининг бўшлигини холис танқид қилиш ўрнига, муаллифи (Искандар Қаландаров)нинг «жаннатий жамият»га «ёт» иллатларни — ўғирликлар, қотилликлар, номусга тажовузлар, порахўрликларни ёлғондан тўқиганликда айблангани адабиёт аҳлининг ҳанuz эсида.

«Шайтанат»нинг муаллифи эса ўз қиссасини дадил бошлаб, қодириёна оҳангда шундай ёзади: «Ҳаёт турфа ранг. Кўзни яшнатиб, дилга қувват бергувчи чиройли ранглар ҳам, кўнгилни вайрон қилгувчи қора ранг ҳам бор. Аввалари қора рангни ишлатишга бир томондан ижозат, иккинчи томондан журъат йўқ эди... Замон берган эркинликдан фойдаланиб, турмушимизнинг қора кўчаларига киришга жазм этди».

Мухтасар ушбу мулоҳаза-муқоясалардан мурод «Шайтанат»нинг жаҳон детектив дурдоналари сафига шошиб қўшмоқ илинжи эмас. Балки уни адабий тўлқин силсиласида тасаввур қилиб кўриш, ютуқларини таъминлаган муҳим омилларни идроклаш, холос. Тўғри, асарнинг имкон даражада маромини тополмаган нуқталари, жузъий камчиликлари бор. Ўрнига тушмаган баъзи чўзиқликлардан кўз юмиб бўлмайди. Бироқ қиссадан бирламчи ҳисса шуки, у ҳодиса мақомидаги детектив асар.

«Шайтанат» — санъаткорона ном-топилдиқ. Асар одатий муҳитдаги турфа иллат, турфа қилғиликларни, яхши-ёмон деганимиз бандалар адашувлари сабабияти ва зиддиятининг ноқисликларини қамраб олгувчи тушунча.

Детективда сюжет кескин кечажаклигини, қизиқ-қалтис вазиятлар бисёр бўлажагини биладиган нозик дидларга ҳам романдаги майин ифода даставвал ғалати кўринса, ажабмас. Лекин четдан қарагувчиларнинг бу янглиғ хавотир, шубҳалари ноўрин. Шу маънода ёзувчининг ҳам қаловини топиб қорни ёқиш қасдига тушганини, нималарнидир мажбурлаб келиштиришга зўриқишини кўрмайсиз. Чунки, неларки чин инсонийликка зиёнат ва ярашиқдир — улар мусулмончиликка ҳам мувофиқдир.

«Шайтанат» ихлосмандлари аслида саҳифаларга лоқайд боқмаётган бўлсалар-да, ёзувчи уларни «тинчитмайди». Чекинишлар қилиб, ўқувчиларини завқли заҳматга — мушоҳадага чорлайди, уларнинг воқеаларга муносабатини сўраб-суриштиради. Идрокларини муайян ҳукм-хулосалар манзилига йўналтириб юборади. Ровийнинг ўзи ҳам тинч қараб турмайди. Дунёвий-исломий тафаккур тарзини баралла ифода этади. Шунингдек, ўқувчи биродарлари билан ҳар китобда мўъминларга хос саломлашмоқни ва хайрхушлашмоқни-да канда қилмайди. Уч китоб мобайнида «Шайтанат» [illegible] ўзларининг адиб томонидан бағоят эҳтиромланганини ҳислаб, кайфиятлари кўтарилади.

Шайтоний васвасаларни ўз ичига олган ҳодисалар тасвирига [illegible] исломий руҳ, характер ва эпизодларига аллақандай [illegible] мақсадида атайлаб киритилмайди. Ёҳуд чин эътиқод афзалликларини бўрттиришга, иймонга оид шахсий дард-даъватини тақдим этишга ошиқмайди. Ҳолбуки, унинг шундай адабий муболағага поэтик ҳуқуқи, иложи бор эди. Носир бешафқат ва жиддий ҳаққоният ифодасини танлагани учун шайтанат ҳамда исломият лавҳаларига, буларнинг ўзаро «муносабати» аҳволига мавжуд воқеликнинг ўзидагидек меъёрда ёндашишга зўр бериб интилади.

Учала сюжетда ҳам Асадбек умри ва асадбеклар муҳити тадрижи бош ғоявий-бадиий мўлжал экани боис бош қадрият тасвирига доир тармоқчалар вақти-вақти билан асосий йўналишга туташади. Зимдан, ифодада муаллиф шаръий қарашларининг маъқуллиги қанчалик сезилмасин, вазият бу ижодий жараён томон тамом оғишиб кетмайди. Бунга реализм масъулияти йўл қўймаган. Қолаверса, ҳеч бир ғояни сирли қолдирмай, талқиннинг [illegible] қайта-[illegible]

«Оятал курси»ни ёд ололмай, ихота кичик сура билан тирикчилик қиладиган Каримулла Асадбекдан тоқати тоқ. Чунки чаламулла мутаваллининг таъмагирлигини, омонатга хиёнатини Асад сезган. Айни пайтда, Каримулла — беор ва манфаат йўлида «хира пашша». Асадбекдан у-бу ундиришга келиб, ниятига эришади. Ҳар қандай инсон — мураккаб. Инчунин, бу иккаласи ҳам. Аммо шу воқеаларда ўқувчи даҳшатли куч сардори — Асадбек мавқеини ўзлаштиради.

Асадбек — Собитхон алоқасида киши олдинига (илк китоб) улардан қай бирини ёқлашни билолмай туради. Икковидан ҳам қандайдир хатоликлар ўтаётганлиги фаҳмланади. Муносабатнинг давоми қизиқтиради. Сюжетнинг бу тармоқчаси тараққийси (иккинчи китоб) ҳаётий, ибратли ва таъсирли бўлиб, имонли шахснинг маънан ғолиблигидан нишона беради. Собитхон қори Каримулладан афзал, унинг тескариси. Халқ орасида обрўйи баланд, илми кучли. Миллатпарвар ва ватанпарвар Собитхон имомлик қиладиган масжидга намозхонлар сиғмай кетади.

Кейинроқ улар ярашишади. Хаста Собитхон ўша ножўя гапи учун ўз ихтиёри билан узр сўрайди. Рози-ризолик тилайди. Улар энди самимий суҳбатлашади. Суҳбатда ҳар қайси характернинг ички табиати топиб чизилган.

Бадиий рўй-ростлик — ҳамиша мушкул, ҳамиша беаёв. Бу ўлчовга ёзувчи воқеа, дунёқараш, қисматлар такомили тасвиринигина эмас, ўз туйғу, туғён, эҳтиросларини ҳам аямай бўйсиндиришга мажбур. Марказий образ манфур тўда бошлиғи бўлса-да, яширишнинг ҳожати йўқ, ёзувчининг унга нисбатан пинҳона меҳрли муомала-муносабати, рағбат-насиҳати бор. Аммо характер мантиғининг, ирода йўналишининг табиий оқими адиб хайрихоҳлигининг ошкора товланишига изн бермайди. Насрий муваффақият учун энг аввало ана шулар керак эди. Шунинг натижаси ўлароқ Асадбекка ачиниш, унга хайрли кўникиш, баъзи масалаларда уни ёқтириш ҳисси китобхонга ҳам юқади. Чинакам руҳият кўринишига тугал ишонтира олмоқнинг нақадар сирли санъат эканлиги шунда билинади.

Масалан, бирор банданинг иккинчи банда дилига ҳидоят бағишлашга ноқодирлиги ҳақиқати Асадбек мисолида шубҳа-гумонларга ўрин қолдирмайди. Нодон Каримуллага унинг беписандлиги изоҳларсиз тушунарли. Лекин у ўткир имонли инсон Собитхон қори ўгит-насиҳатига ҳам лоқайд, бепарво. Муслима Манзура эрининг масжид қурдираётганидан ғоятда хурсанд. Шунга қарамай, Асадбекнинг феълида иймоний ўзгариш кўрмайди, хафаланади. Манзура эрининг олдида ҳадеб худони тилга олишдан ҳадиксирайди. Асадбек — ўзгармас. Асадбекни ҳеч ким — на илми чуқур Собитхон, на чапани дўсти Жалил, на хотини художўй Манзура, на рожиклик доктор Худоёр... на ёзувчи ҳидоятга келтира олади. Уни ҳалол йўлга даъват қилишлар деярли беҳуда кетади. Начора... Фанода ҳеч бир улғайган кас ҳақ гапларни эшитмасдан, тўғри йўлга даъватга дуч келмасдан яшаб ўтмайди.

Шайтанат гирдобида яхшилар, иймонлилар нима қилиб юрибди, деган таажжубланиш, шубҳасиз, китобхонда рўй бермайди. Иймонлилар қиссага тасодифан ташриф буюрмагани каби даъватлаш ҳам муаллиф тўқиб чиқарган уйдирма эмасдир. Мусулмончилик мавжуд жойда ҳар қандай шайтоний амал, ҳаракат ва ҳаттоки, шайтоний ўй-фикрга нисбатан раддия, бинобарин, буюрилган эзгуликларга ва мақбул эътиқодга даъваткорлик, албатта, зоҳир бўлади.

Асадбекка айтилмиш пандмаслаҳатлар «деярли беҳуда кетади», деганимиз бирқадар нисбий хулоса эса-да, айнан шу хусусиятнинг унга жиддий ҳаққоният бағишлагани бағоят рост. Асадбек — ўзгарувчан. Ҳаётда ҳаракатдаги инсон, адабиётда ҳаракатдаги қаҳрамон у ёки бу томонга ўзгармасдан қолмайди. Асадбек хулқ-атворининг йўналишидан кутганимиз бурилишлар кутмаганимиз сабабларга кўра юз беради. Бу жараён баногоҳ эмас, анчайин оҳиста кечади. Ниҳоят, Асадбекда зимдан етилиб келган, очиқ кўринмаслиги билан ишонарли чиққан инжа бир маънавий тадрижни бемалол таъкидламоқ жоиз. Гап шундаки, турли-туман вазиятларда: динга доир «баҳс»ларда, даъватларга муносабатда, хаёл-кечинмада, ёзувчининг шарҳларида, хатти-ҳаракатларда характернинг сезилар-сезилмас даражада ўзгаришга мойиллашиб бориш жараёни кузатилади. Асадбекнинг барча хатти-ҳаракатлари такроран тасаввур этилса, тадриж чизиғининг донишона ва санъаткорона белгиланганлиги яхшироқ фаҳмланади. Буни жонли қаҳрамонда ҳидоятга мойиллик туғилиш ҳамда шаклланиш завқи-азоби, деб таъбирламоқ балки ўринли бўлар. Зое кетган умрига ачиниб, бўзлагиси келади. Аммо «булутлар орасида кўринган шуъла»ни ўша суратда хотималаш ёҳуд ҳолатнинг ўсишини тезлатиб юбориш анойилик ва ёлғончилик бўларди. Бундай ниҳоя ахлоқнинг бетакрор чизилган ривожини барбод этиши мумкин эди. Одатда, ижодий юмуш якунида гупуриб келувчи ҳаяжонга ёзувчи гўзал совуққонлик ила пешвоз чиқади: «Уйга боргач, ҳар куни масжидга чиқаман», деган қарорга келган Асадбек аҳдига вафо қилмади, у ташвишларига берилиб кетди».

«Шайтанат» муаллифининг шаръий дилнигоҳи тасвирнинг барча-барча жабҳасини қамраб олади. Ҳеч бир воқеа, ҳеч бир қисмат, ҳеч қайси кечинма, мушоҳада, хотима-ечим бу нуқтаи назардан четда қолмайди. Оятлар, ҳадислар, тушлар, ривоятлар, шеърий парчалар ҳам жам бўлиб шу руҳни асарнинг ягона жозиба қонуниятига айлантиради. Бу руҳ муайян умумлашмаларга ҳам зийнат, тароват бахш этади: «Одам адолат қилмоғи учун мусулмон шева бўлиши шарт. Ҳақ йўлида туриши керак, юрагида иймон нури, тилида Оллоҳнинг зикри бўлиши керак».

«Шайтанат»дай кечаги куннинг зўравон ва сертаҳлика муҳитини ёритувчи қиссада вазмин-андишали оҳангни, қизиқарли саргузашт-кечинмалар тизимини қуйма тарзда яратиш учун ибрат берган миллий адабий мактаб ҳам бор. Асар услуби бу ҳолни пинҳон сақламайди: Қодирий тажрибасидан нечоғлик баҳрамандлигини аён қилиб туради.

«Шайтанат» — серкирра сюжетли улкан миллий қисса. Каттаю кичик талашиб мутолаа этаётган бестселлер. Унинг таҳлил-тадқиқотга асослар бергувчи, баҳс-мунозара қўзғатувчи хусусиятлари анчагина. Асар пафосини юксалтирган аниқ сифатлардан бири эса безовта адиб услубидир.

Ҳидоят сари босилган қадамлар завол билмайдилар, изларини қолдирадилар. Излар эса эргаштиради ва сафлар кенгаяди. Ҳидоят йўлидагина ҳар турли адашувлардан қутулиб яшамоқ, нажот топмоқ мумкин. Ҳидоятли, шаръий ниятли, иймонли истиқлол адиблари ва адабиётига саломлар бўлсин.

Суратда: (чапдан ўнгга) Адиблар — Пиримқул Қодиров, Ҳайдарали Ниёзов, Жуманиёз Жабборов, Уйғун.
С. МАҲКАМОВ суратга олган

Тарих ва тақдир

ШАФАҚ ОРТИДАГИ ШОИР

Кимдир тонг нурлари таралишини, яна кимдир шафақнинг қирмиз ранглари кечки уфқ бўйлаб тўлқин отиб туришини севади. У шафақни севарди. Қуёшнинг ер курраси билан хайрлашиши олдида юрагига ханжар санчиб, қирмиз қонларини чор атрофга сачратишида қариётган куннинг гўзаллиги ҳам, унсиз фиғону нолалари ҳам бор эди, унинг назарида. Ва айни пайтда шу манзаранинг ўзида эртанги куннинг, қуёшли куннинг, бахтли-саодатли куннинг муждаси ҳам бор эди.

Оқшом шафақлари
дилёқар дилбар,
Ким бурқди уфққа
анор сувларин.
Ким ўпди коинот анор
юзларин,
Қиз-қуёш ўпкалаб
ботар ҳар сафар.

Илон изи йўллар,
ёмғирли кўча,
Шўх болалар аста
бошлар қўшиғин.
Девор орқасидан
шафтоли-олча...
«Ким экан булар?»
деб солар қулоғин.

Чорбоғ кўчалари жуда
ҳам узун,
Ариқ ёнлаб кетар
сигир, қўй, бузоқ.
Тегишиб ўтдилар
оқшом еллари,
Топ-тоза юракда
не қилсин ҳузн?..

Шоир ана шундай шафақнинг ёйма манзараси тасвиридан кейин баҳор оқшомига мурожаат этади: **«Шафақ бағрида сиз яшнаб кетдингиз, Эй, кўнгил қўйганим, апрел кечлари!»**

Шафақ ёғдуларида ҳис ва туйғуларини чўмилтирган шоирнинг исми Юнус Латифдир.

Юнус Латиф тўғрисидаги маълумотлар у қадар кўп эмас. «Тирик сатрлар» номли бир пайтлар пештахталардан йиғиштириб олинган мажмуада унинг тўртта шеъри берилган. Бу шеърларга илова этилган маълумотномада эса шоирнинг 1908 йили Тошкентда туғилгани, «Постдан хат» (1932), «Салом, меҳрибон» (1938) шеърий тўпламлари ва «Ўтқиз» (1940) достонининг муаллифи эканлиги айтилган, холос. Тўғри, ношир Юнус Латифнинг «ўзбек классик адабиётининг чуқур билимдони, яхшигина навоийшунос олим» бўлгани ва 1943 йили ҳалок этилганини ҳам айтишни унутмаган.

Юнус Латиф ҳақида Шуҳратнинг таржимаи ҳолида бундай самимий сўзларни ўқиймиз:

«Мен мактабда физика ва математикадан яхши эдим, муаллимлар бошқа синфларга олиб кириб, масалалар ишлатиб, ибрат кўрсатишарди. Менинг бу соҳадаги қизиқишим ва салоҳиятим йўлини шоир Юнус Латифнинг мен ўқиётган транспорт техникумига адабиёт муаллими бўлиб келиши бузиб юборди. У ўз фани билан мени мафтун қилиб қўйди. Кутмаганимда бир куни шеър машқ қилдим. Юнус Латифга кўрсатдим. У деворий газетада сал таҳрир билан босиб чиқарди. Бу 1934 йил эди. Бир йил ўтгач, биринчи шеърим эълон бўлди. Ана шунда менинг қувончларимни кўрсангиз: кўчада думалаб ётган тошлар ҳам менга кулиб боқаётганга ўхшарди!

Бу маҳалда мен Ўрта Осиё транспорт инженерлари тайёрлаш институтининг биринчи курсида ўқир эдим. (Бу институтнинг тайёрловида ҳам Юнус Латиф дарс берарди)».

Агар «Тирик сатрлар»да шоирнинг таваллуд санаси 1908 йил деб кўрсатилган бўлса, унинг ўзи 1938 йили ГПУ ходимларига берган кўргазмасида 1909 йили туғилганини айтган. Аммо 1941 йили ҳибсга олиниши муносабати билан таваллуд санасини анкетада 1910 йил деб кўрсатган. Агар унинг Юсуф исмли иккинчи акаси 1908 йили дунёга келганини инобатга олсак, шоирнинг 1910 йили туғилганлиги тўғрисидаги маълумот ростга ўхшайди.

Юнус Латиф Тошкентнинг Хонобод маҳалласида таваллуд топди. Тилга олинган ҳужжатларнинг бирида шоирнинг таваллуд манзили 2-Лангар, 37, иккинчисида эса Лангар, 14 (Хонобод тор кўчаси, 16) деб қайд этилган. Аммо, аслида, у Лангарнинг шундоққина биқинидаги Хонобод тор кўчасида дунёга келган. Унинг отаси Раҳим Латиф ўғли, гарчанд тижорат ишлари билан машғул бўлган эса-да, кўпни кўрган, оқ-корани таниган, бу рўйи заминда рўй бераётган воқеалардан яхши хабардор кимса бўлгани учун ҳам Сидиқ, Юсуф, Башорат, Носир ва Айюб деган барча фарзандларининг маърифатли кишилар бўлиб ўсишига имкон туғдирди. Онаси Финоят Шомирқосим қизи эса ўқимишли, закий, фарзандларини жондан ортиқ севган ва улар тарбиясига катта эътибор берган аёл эди.

Тергов материаллари орасида шоирнинг катта акаси тўғрисида бирор маълумот йўқ. Аммо Сидиқ Латиповнинг 1928 йили Навоий (кейинчалик Нариманов) номидаги таълим ва тарбия техникумининг собиқ директори Эсон афанди изидан «Турк» деб сирланган операция бўйича ҳибсга олинганига кўра, у мазкур техникумга дахлдор, ўз юртининг Туркия билан яқинлашишини истовчи кишилардан бўлган. У билан бирга яна лангарлик Умар Мусаев, Ҳожимурод ва Раҳматулла Абдуллаевлар ҳам ҳибсга олинган.

Юнус Латиф шўро ҳукуматининг жини ёқтирмаган ана шу туркий қадриятларга ихлос қўйган кишилар муҳитида шакллана бошлади. Шу билан бирга Лангарда Юнуснинг маърифатли киши бўлиб улғайишига муносиб ҳисса қўшган бошқа сиймо ҳам бўлган. Бу, аср бошларида Тошкентда дастлабки жадид мактабларидан бирини очган атоқли маърифатпарвар Рустамбек Юсуфбек ҳожи ўғлидир. Раҳим ака фарзандларини таҳсил кўриш, янги замоннинг илғор кишиларидан бири бўлиб ўсиши учун Рустамбек домланинг мактабига берган.

Бойлар 1929 йили сиқувга олинганларида, мато савдоси билан шуғулланган Раҳим ака ҳам бутун умри давомида топган мол-мулкини шўро давлатига топширишга мажбур бўлди. Бир томондан, не-не орзу-умидлар билан катта қилган ўғлининг қамалиши, иккинчи томондан, мол-мулкидан ажралиши, аммо шунга ҳам қарамай, ҳамон шўро исканжасида бўғилиб яшаши унинг ҳаётдан барвақт кўз юмишига сабабчи бўлди. Оилада пайдо бўлган иқтисодий вазият Юнусни мустақил ҳаёт йўлига етаклади. У Ўрта Осиё давлат университетида таҳсил кўраётган кезларидаёқ Ленин, Свердлов, Форобий номидаги мактабларда дарс бера бошлади. Айни пайтда шеърият ва адабиётшунослик илми билан қизғин шуғулланди.

Юнус Латиф 40-йилларнинг бошларида «Қизил Ўзбекистон» газетаси таҳририятига ишга ўтди. Аммо унинг журналист сифатидаги фаолияти узоққа бормади. 1941 йил 8 август куни, Тўхтасин Жалоловдан 33 кун кейин, «халқ душмани» сифатида ҳибсга олинди. У билан олдинма-кейин ҳибсланган Сулаймон Азимов билан Тўхтасин Жалолов ўн йиллик қамоқ жазосига ҳукм этилиб, бири Владимир, иккинчиси эса Магадан вилоятларига бадарға этилди. Юнус Латиф эса 1942 йил 5 сентябрда Сотти Ҳусайн билан бир кунда отиб ташланди.

Юнус Латифдан қолган мерос у қадар катта эмас. Бор-йўғи 32 йил яшаган шоирнинг аксар вақти тирикчилик манбаи бўлмиш ўқитувчиликка бағишланди. Бизга етиб келган дастлабки шеърлари 1927 йилга оид бўлиб, улар шоирнинг шу йилдан эътиборан матбуотда кўрина бошлаганидан кафолат беради.

Юнус Латиф 1928 йилдан бошлаб ёзги таътил кезларида она юрт шаҳарлари, шунингдек, Кавказ, Қозоғистон, Волга ва Сибир бўйлаб сайр қилгани туфайли унинг аксар шеърлари шу саёҳат таассуротлари билан йўғрилган. Шоир, бу лирик асарларидан ташқари, Кавказ сафари хотиралари асосида «Ўтқиз» достонини ҳам ёзган. Унинг 1933 йили ёзила бошлаган «Давлат ва муҳаббат» номли каттагина достони эса 1935 йилнинг 31 мартида якунланганига қарамай, қўлёзма ҳолида қолган.

Шоир адабий меросининг салмоқли қисмини дарслик, нашр ишлари, илмий ва илмий-оммабоп мақолалар ташкил этади. 1928-1941-йиллар мобайнида Юнус Латиф 30 дан зиёд мақолаларини эълон қилган. Бу мақолаларнинг бир қисми 20-30-йиллар адабий жараёнига, иккинчи қисми эса Алишер Навоий, Генрих Гейне, Нодира, Увайсий, Максим Горький сингари машҳур шоир ва ёзувчилар ижодига бағишланган.

Ўзбек мумтоз адабиётининг билимдони сифатида Юнус Латиф 1938-1939-йилларда Навоий юбилейи қўмитасига жалб этилди. Улуғ ўзбек шоирининг 1941 йили нишонланажак 500 йиллигига тайёргарлик кўриш ва ўтказиш учун тузилган мазкур қўмита Юнус Латиф зиммасига Навоий насрининг гултожи бўлмиш «Маҳбуб ул-қулуб» асарини нашрга тайёрлаш ишини юклади. Шоир ушбу асар қўлёзмаси устида меҳр билан ишлар экан, «Маҳбуб ул-қулуб» Алишер Навоийнинг буюк олим, гениал санъаткор, доно ёзувчи эканини яна бир бор намойиш этди.

Юнус Латиф 30-йилларнинг иккинчи ярмида ўрта мактаблар учун адабиёт дарсликларини яратиш ишига ҳам киришди. У шогирди Юсуф Султон билан бирга ўрта мактабларнинг 10-синфи учун ёзган дарслик шу даврда чоп этилган дарсликлар орасида энг мукаммали эди. Шоир 1936 йили ёзида Ҳарбий осетин йўлидан ўтар экан, яна шафақнинг оппоқ булутлар карвонига сочган қонларини кўрди. Кун ботаётган пайт эди. У ажиб хаёлларга бориб, шафақ нурларига чўмилган манзарани тасвирловчи шеърини ёзди.

Ҳар бир шафақ нафақат бир куннинг, балки бир йилнинг, ҳатто бир даврнинг ҳам ўтаётганидан дарак беради. Юнус Латиф исмли шоир шўро даврининг ўтганидан дарак берувчи алвон шафақлар ортида қолди.

Наим КАРИМОВ

МУТАНОСИБЛИК

Маълумки, «мафкура» сўзи кенг маънода маълум бир жамиятнинг бош стратегик йўлини ифодалайди ва айни чоғда алоҳида бир шахснинг хулқини ҳам ифодалаш мумкин. «Мафкура» «тактик йўл» ҳисобланмиш сиёсат маъносида ҳам қўлланилади. Шу боис биз қуйида «мафкура»ни «сиёсат» деб ишлатдик.

Мазкур даврда сиёсат билан бадиий адабиётнинг ўзаро алоқаси, бир-бирига таъсири ва мувозанат бобидаги муносабати долзарб муаммолардан биридир. Агар кечаги тарихимизга боқсак, ушбу муносабат бир талай салбий натижаларга олиб келганини кўрамиз. Фитрат, Чўлпон, Қодирий каби сўз санъаткорларининг фожеъ қисматлари бунга яққол мисолдир. Бу ҳол жамиятнинг ўша даврда сиёсатни олий мезон, деб билиши оқибатида юзага келган эди. Сиёсат деганда барча мафкуравий унсурлар тушунилар, жумладан, бадиий ижод ҳам унга қарам — унинг қаноти остида эди.

Яқин ўтмишимизда ҳаётимизнинг ҳар бир жабҳаси, кўриниши сиёсат билан чулғанган — сиёсийлаштирилган эди. Жумладан, адабиёт ҳам унинг оғушидаги бир ғариб ҳолида эдики, натижада, унинг асл мақсадию мезонлари батамом бузилиб кетган эди.

Жараён

Адабиётни тушунишда ҳал қилувчи ўлчов — гўё унинг софлигини таъминловчи мезон — синфийлик ва партиявийлик эди. Адабиётнинг инсонга таъсир этадиган бошқа жиҳатлари онгли равишда унутилган эди. Адабиётнинг вазифаси — идеологиянинг кундалик талабларини ижро этилиши нуқтаи назаридан баҳоланар, алҳол, яратилган асарлару ёзувчи шахсига шу нуқтаи назардан қаралар эди. Кейинроқ вазият бир мунча ўзгарди.

50-йилларнинг охири, 60-йилларнинг бошларида, айни компирқанинг XX съезддан кейин мамлакатда аҳвол секин ўзгара бошлади. Бу ҳол дарҳол адабиётда акс этди. Бугунда машҳур бўлиб кетган Ч. Айтматов, В. Распутин, В. Шукшин, Ю. Трифонов ва В. Биков каби ёзувчилар социалистик реализм талабларини «босиб ўтиш»га ҳаракат қилинган асарлар ярата бошладиларки, улар тезда кўп миллионли ўқувчиларнинг ҳурматига сазовор бўлишди. Ҳа, уларнинг (жумладан, рассомларнинг, ҳайкалтарошу бастакорларнинг) асарлари ҳаётдаги ва маънавиятдаги ўзгаришларнинг ўзига хос инъикоси бўлди. Кейин эса, социалистик реализм қатори социалистик муҳитнинг ўзи ҳам аста-секин бузила бошладики, бу адиблар ушбу жараён билан чамбарчас боғлиқ эканликлари учун улар олдида муаммо пайдо бўлди: ё адабиётда буткул қолиб, ижодий йўналишини қатъий белгилаши ёки адабиётдан кечиб, бошқа соҳаларга, масалан, сиёсатга ўтиш керак бўлди. Уларнинг ҳар бири ўзига хос йўл танлади.

Бу жараён, бироз кечикиб бўлса-да, ўзбек адабиётида ҳам кўринди. О. Ёқубов, П. Қодиров ва бошқаларнинг ижоди бунга мисол бўла олади. Ўша пайтдаги ёзувчиларнинг асосий дастурини Чингиз Айтматов шундай ифодалаган эди: «...синфийлик тушунчаси, — деб ёзган эди у, — мутлақо ўзгармайдиган мезон эмас. Дунёдаги ҳар қандай тушунча каби у ҳам тараққиётда... бизнинг имкониятларимизни чеклаб қўяётган тор партиявийлик унсурларидан узоқлашишимиз керак, инсонларни бир-бирига яқинлаштирадиган бошқа имконият ришталарини излаб топишимиз керак» («Дружба народов», 1987). Шундай қилиб, ёзувчилар секин-асталик билан сиёсат қобиғидан чиқа бошладилар, шу аснода ҳаётни қабул қилишдаги ҳиссий таҳлил, ички кечинмалар улар асарларидан кўпроқ ўрин ола бошлади.

Бунинг учун, табиийки, биринчи шарт — идеологик талабларнинг зуғумини ҳаётий-бадиий ҳақиқат кучи билан фош этиш ҳам лозим эди. Ижодни ҳар қандай баландпарвоз атамалар билан атамайлик, унга «ўзига хос» ҳунар, деб қарамоқ лозим эди. Ахир, «ўзига хос»лигини тушунмаслик ижод эркинлигини бўғишга олиб келарди.

Ижодкорнинг эрки-эҳтиёжи, дейлик, мавзу танлашдагина кўринмайди. Ижодкорнинг эрки кўпинча хаёлнинг ўйинларида — тасаввурнинг парвозларида намоён бўлади; биз бу ҳолни кундалик ҳаётда «фикрий бебошлик», деб аташимиз мумкин. Аслида эса, мавжуд реалликдан «тўқилган ҳаёт»га ўтиш ва бу ҳаётнинг мавжуд воқеалар билан алоқаси бадиий фикрлашнинг ўзига хос мантиқи талаби-ла майдонга келади. Ва бу ҳолнинг замирида, албатта, инсоният томонидан яратилган ҳар хил миллий, диний, инсоний анъаналар ҳам ётадики, буни ижодкорнинг ўзи ҳам сезмаслиги мумкин. Бинобарин, бадиий фикрлаш мантиғи, бадиий тил ва тасвир воситалари — ҳеч қачон сиёсатнинг маҳсули бўлмаган, бўлмайди ҳам. Қолаверса, бадиий фикрлаш — маълум бир халқнинг (ижодкор мансуб бўлган халқнинг) тарихий-маданий тараққиёти натижаси бўлиб, унда барча маънавий ва бадиий қадриятлар жамланган бўлади. Шунинг учун ҳам адабий бойликларимизда халқимизнинг ижтимоий-тарихий ва маданий камолотининг ўзига хос инъикосини кўришимиз мумкин.

Сиёсатнинг кучли таъсирида бадиий жиҳатдан бўш, аммо кундалик талабларга жавоб бера оладиган асарлар пайдо бўлиши мумкин. Пировардида шундай асарларнинг яратилишига сиёсат йўл очиб беради. Баъзан эса, ижод жараёнини тушунмаслик, халқнинг маънавий эҳтиёжига панжа орасидан қараш ҳам бу каби асарлар пайдо бўлишига имкон яратади. Бундай асарлар, табиийки, вақтнинг синовларидан ўтолмай, бир четда қолиб кетади. Бироқ шундай вазиятлар ҳам бўладики, бу тур асарлар китобхоннинг дидигаю дунёқарашига салбий таъсир кўрсатади.

Бироқ сиёсат бу ишларнинг аксини ҳам қилиши мумкин: чунончи, бадиий тафаккур ривожига кенг йўл очиб бериши, шу аснода одамларнинг маънавий ва башарий камолотига ёрдам бериши, қолаверса, ҳақиқий истеъдодларнинг пайдо бўлишига йўл очиб бериши мумкин. Бунинг учун сиёсатнинг инсондан узоқлашмаслиги — унга ҳамқадам бўлиши, уни тушуниши талаб этилади. Ана шуни дастур қила олган сиёсат инсонлар ҳаётида ҳақиқий йўлчи юлдуз бўлиши мумкин. Айтиш лозимки, бундай сиёсат нафақат расмий маҳкамалар орқали юргизилиши, балки жамоатчилик уюшмалари, ташкилотлар тарафидан ҳам ташвиқ этилиши лозим. Шундай шароитдагина, бизнингча, ёрқин, бутун истеъдод маҳсуллари — ҳақиқий бадиий асарлар яратилади.

Мутаносибликда гап кўп: гап уни тушунишда.

Фарҳод ҲАМРОЕВ,
филология фанлари номзоди

Нормурод НАРЗУЛЛАЕВ

ДУО БИЛАН КЎЧИРГАНМАН ҚАЛБГА ИЛҲОМИМНИ...

ЎЗБЕК АЁЛИ

Қўл очади тонгдан дуога,
Сиғинади Ҳақ таолога,
Юзин чаяр шабнам, зиёга,
Уялтирар Ойни жамоли,
Момо Ҳаво Ўзбек аёли!

Юрагида сўнмас муҳаббат,
Яралади ишқидан ҳаёт,
Орзу, умид умрига қанот,
Ҳижронларни ҳайдар висоли,
Кўкси дунё Ўзбек аёли!

Жайрон ошиқ қора кўзига,
Тош ҳам эрур ширин сўзига,
Гул рухсорин бермиш юзига,
Бундай зот йўқ иффат, ҳаёли,
Гўзал, зебо Ўзбек аёли!

Онам, синглим, ёрим, қизим — у,
Келажакни кўрар кўзим — у,
Чечак унар босган изим — у,
Еру кўкни қучар хаёли,
Зўкко, доно Ўзбек аёли!

Меҳнат билан бахтини безар,
Фарзандлари оламни кезар,
Исломлари дунёни кўзлар,
Мафтун айлар кўркам камоли,
Кўнгли дарё Ўзбек аёли!

Ҳар қадами жаннатнинг ўзи,
Дастурхонда қалби, нон, тузи,
Ўзбекномам — калима, сўзи,
Кундай, қондай кулган иқболи,
Ваҳий нидо Ўзбек аёли!

ҚУЁШИМ, ОЙИМ...

Тонг-саҳардан таъзим айлаб
йўллайман қалб саломимни,
Ширин-шакар тилларидан
олганман бол-каломимни,
Дуо билан кўчирганман
қалбга оташ илҳомимни,
Кўзим нури, қалбим кўри —
меҳрибоним онажоним,
Эл ғурури, дил сурури, —
жонажоним отажоним!

Чўлпон бўлмас гар унутса,
юлдузлар ҳам самосини,
Боғда булбул сизни кўриб
тўхтатолмас навосини,
Комил фарзанд — асл инсон,
олса қалбнинг дуосини,
Кўзим нури, қалбим кўри —
меҳрибоним онажоним,
Эл ғурури, дил сурури —
жонажоним отажоним!

Сиз бор учун бу дунёда
қуёш кулар, олам равшан,
Меҳрингиздан чечак унар,
нур ёғилар, ҳаёт гулшан.
Муҳаббатдан яшаш ишқи
юракларда сўнмас гулхан,
Кўзим нури, қалбим кўри —
меҳрибоним онажоним!
Эл ғурури, дил сурури —
жонажоним отажоним!

Осмонўпар умр кўшкин
барпо этган меъморимсиз,
Илдизлари Ерни қучган
ҳеч қуламас чинноримсиз.
Бу ҳаётда Оллоҳ берган
кўзмунчоғим, туморимсиз.
Кўзим нури, қалбим кўри —
меҳрибоним онажоним,
Эл ғурури, дил сурури —
жонажоним отажоним!

Алла айтиб бешик узра
оппоқ тонгни уйғотасиз,
Дариғ тутмай мурувватни,
кўксингиздан тарқатасиз,
Сиз тор бўлиб, ашъор бўлиб
Нарзий кўнглин куйлатасиз,
Кўзим нури, қалбим кўри —
меҳрибоним онажоним!
Эл ғурури, дил сурури —
жонажоним отажоним!

АЁЛЛАРНИ АСРАНГ, ЭРКАКЛАР!

Оппоқ, нурли тонгни истасак,
Гул баргида рангни истасак,
Қонда исён, бонгни истасак,
Дилда имон, онгни истасак,
Аёлларни асранг, эркаклар!

Аёл борки — Момо Ҳаво бор,
Аёл борки — Одам Ато бор,
Аёл борки — севги, вафо бор,
Аёл борки — назму наво бор,
Аёлларни асранг, эркаклар!

Гулгун ёнсин десак фасллар,
Асл бўлсин десак насллар,
Қучсин бизни висол, васллар,
Ҳаёт билан тирик асллар,
Аёлларни асранг, эркаклар!

Гўзалликни, ишқни, вафони,
Ардоқлайлик иффат, ҳаёни,
Муҳаббат-ла кўриб дунёни,
Кўчирайлик кўзга зиёни,
Аёлларни асранг, эркаклар!

Унсин десак қалбда лолалар,
Бахтли бўлсин десак болалар,
Аллаласин тун-кун аллалар,
Эрк деб кулсин мунис оналар,
Аёлларни асранг, эркаклар!

Ким тинглайди она фарёдин,
Улуғлайлик муборак отин,
Қорачиғдай сақлаб эл зотин, —
Кўтарайлик бошга зурёдин,
Аёлларни асранг, эркаклар!

Бағишласин фарзандлар меҳрин,
Фидо этсин гўзал, гул умрин,
Нурга, гулга ўраб ишқ сеҳрин,
Нарзий битар қўшиғин, шеърин,
Аёлларни асранг, эркаклар!

АЛЛА

Алла айтай, жоним болам,
зурёдимсан, алла,
Ором олгин, ҳаёт гулим,
муродимсан, алла,
Оллоҳимдан тилаб топган
кўз қароғим, алла,
Омон бўлсин азиз бошинг,
шамчироғим алла!
Кўзларингда ёғду ёнсин,
бўлмасин ғам, алла,
Юзларингдан кулгу кулсин,
кўрмайин нам, алла.
Умид боғим, кўнгил тоғим,
асал, қандим, алла,
Бахт-баҳорим, юрак торим,
дил дилбандим, алла.
Олам аро парвоз қилсам,
кенг қулочим, алла,
Юлдузларга салом берган
сор лочиним, алла,
Келажагим, умрим боғи,
чинноримсан, алла,
Сен ҳаётим, муҳаббатим,
ёдгоримсан, алла,
Кўз тегмасин жамолингга,
камолингга, алла,
Шерик бўлиб яшайин мен
иқболингга, алла.
Бир умрга ота-онанг
ризосин ол, алла!
Меҳнат қилиб элу юртинг
дуосин ол, алла!

— Алё, Шодмонбек ака, Ёқубжон акадан ҳозиргина зўрини эшитдим-да...

С. МАҲКАМОВ суратга олган

Омон МУХТОР

ХАЁЛЛАРНИНГ ЯНГИ ЛИБОСИ

(ДАСТА)

ЁҒДУ

Нималардир ёздим.
Гоҳ ёмон,
гоҳ балки, яхшироқ
ёзилган!
Юракнинг тўрига осилган
бир чироқ —
ёғдусин сиз томон
бурмоқ, —
етказмоқни истадим сизга.
Таниш — қолган бутун
қисматим сизга...

АСР СЎНГИДАГИ ИЛТИЖО

Одамнинг осмондан қарзи бор.
Қуёш учун.
Ой-юлдуз учун.
Булут учун.
Ёмғир-қорлар учун.

Одамнинг заминдан қарзи бор.
Дарахтлар, гиёҳлар учун.
Шамоллар учун.
Оқар сувлар учун...

Осмон ва заминнинг
одамга арзи бор!
Тингланг, ҳеч бўлмаганда,
бугун.

* * *

Дейсан кунми, бу — тун ё?!
Шу экан-да саройи!
Сен билмайсанки, дунё —
Бундан бўлмас ғаройиб.

Ёрни кўрмоқлик дунё!
Ҳурни кўрмоқлик дунё!
Ерни кўрмоқлик дунё!
Нурни кўрмоқлик дунё!

Улгурмабсанми кўриб,
Яшамабсан фидойи.
Ўзинг дуёда юриб, —
Ўзинг бўлибсан ғойиб...

МУҲАББАТ БОР

Ёмғир қамчи солди заминга,
Шамол қоқиб булут чангини.
Камалакми, эслатди менга
Сизнинг кўйлагингиз рангини.

Мен югурдим, осмонга учиб
Тўкмоқчидек юрак зангини.
Лекин қолдим булутни қучиб!
Дарров кийдингизми янгини?!

* * *

Сиз мендан кетяпсиз.
Кундан-кунга
Узоқлашиб, бегоналашиб.
Мен-чи?! Ўз-ўзимдан тўлиб
жунунга,
Бормоқдаман девоналашиб.

Бақириб тўхтатайми?!
Ялинайми ёки?!
Учиб кетяпсиз-ку, қушим,
кафтимдан.
Тиклайми дунёни?!
Бузиб ташлайми дунёни?! —
Сизга бу барибир,
афтидан...

* * *

Кўзларимдан нур ёғилмайди,
Бўлганидан қалбда сукунлар.
Сизни айни соғиниш пайти —
Ёмғирли шу кунлар...

Сиз кириб келасиз, албатта
Шундай кунда. Енгил, беозор.
Ёмғир тиниб, кўзларимдан
катта-катта
Ёға бошлайди қор...

* * *

Сизга юрак
бефарқ қараёлмади.
Ағдарилди авра-астари.

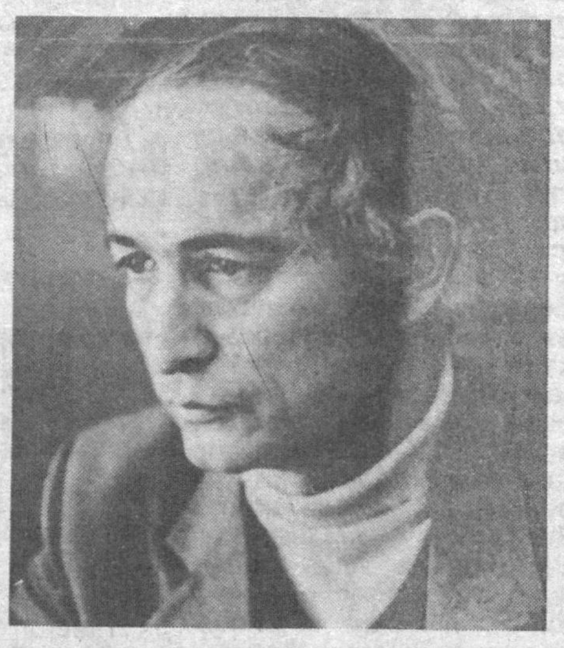

У ўзи ва мени — асраёлмади.
У — сизни асради!

Юрак шундай!
Шу ҳолда қолади.
Гарчи сизга англатмоқ маҳол:
Менинг ҳолатим-у, ўзининг ҳолати —
Унга ҳатто келмайди
малол...

ЖАҲОН ОЛҚИШИ

«ҲАЗРАТИ ИНСОН» РАҲМАТ ФАЙЗИЙНИНГ 80 ЙИЛЛИГИГА

Ҳаяжон, қоғозга тушишга, сўзлар тизмаси бўлишга бўй бермаяпти. Ахир, сўз, бу — ақл овози, тафаккур меваси, ҳаяжон, бу — юрак титроғи, юрак садоси! Ана шу икки оламни қовуштирган кишигина ўзгалар қалбига офтоб бўлиб киради, ўзидан нур ва ҳикмат сочади, ўзгалар йўлини ёритади. Ҳаммага ҳам насиб эта бермайдиган бундай шараф тожи устоз адиб Раҳмат Файзий бошида ҳам ярқираб турганини ўзбек элигина эмас, назаримда, бутун олам кўрган. Улкан ёзувчимизни «Полшада хизмат кўрсатган маданият арбоби» деб ҳам атаймиз. Варшавадан етиб келган, кўнглимизнинг ич-ичини ғурур, фахр ва ифтихор туйғуси билан тўлдирган ана шу хушхабарни ҳали-ҳали эслаймиз.

Устоз Ўзбекистон халқ ёзувчиси фахрий унвони билан тақдирланган. Бу ҳазилакам гапми, бу ўз-ўзиданми?! Шу савол жавобини излаган сарим беҳаловат кунлар, уйқусиз тунлар, изтироблар, оромдан, ҳузур-ҳаловатдан кечишлар мени ўз бағрига тортаяпти. Меҳру-муҳаббат, ҳам дардли, ҳам ширин ҳис-туйғулар йўли бу! Тоғдай бардошу сабот ва қаноат, ўзгалар учун ўзидан кечиш йўли бу! Шу йўлдаги илк қадами «Биринчи ҳаёт» номли ҳикоялар тўплами, хиёл кейинги Ҳаёт Содиқов ҳақидаги китоби ва улар билан изма-из бўй кўрсатган «Раис», «Тўёна», «Дўрмонлик йигит», «Директор», «Раққоса», «Балли, она қизим» асарлари билан бизни мафтун қилиб қўйган Раҳмат Файзийнинг ҳар бир чиқишини сабрсизлик ва иштиёқ билан кута бошлаган эдик.

Биз, 1955-1960 йилларнинг студентлари, ҳис-ҳаяжон олами бўлган бадиий адабиёт остонасида ҳайрат билан турган ўша вақтнинг нарқиронлари ёзувчининг «Гўзал», «Қайнона», «Чаноққа томган қон», «Қадрдон хатлар» ва бошқа қатор-қатор ҳикояларини завқ-шавқ билан ўқиганимизни, завқ-шавқ билан тортишганларимизни ҳозир ҳам ҳаяжон билан эслаймиз. Буларгача, унинг «Чўлга баҳор келди» повестини қайта-қайта ўқиганимиз, қизлар орасидан худди ўша тушларимизга кириб-чиқадиган севимли Юлдузхонни қидирган пайтларимиз, ҳимматли Муҳиддинга ҳавасимиз, ўшандай бўлишга уринганларимиз ҳамон ёдимиздан кўтарилгани йўқ. Шу кунларда «Биринчи баҳор», «Шоҳи дарпарда» китобларини қайта ўқияпман. «Ёр-ёр» ва ниҳоят дунё кезган, дунё одамларини ҳайратлантирган «Сен етим эмассан» кинофилмларини қайта-қайта томоша қиляпман. Ҳозир уларнинг қайси бири ҳақида тўхталишга, қайси бирининг эҳтиросларини олдин ифодалашга шошиб қолгандайман. Бошқатдан ишланиб, тўлдирилиб, янги характерлар билан бойитиб, сайқалланиб, энди роман бўлиб қайта туғилган «Чўлга баҳор келди» ўзи ҳақида айтилган қайноқ сўзлар давомини эшитмоқчидай. Аммо «Ҳазрати инсон»ни ҳатлаб ўтиб бўладими?!

Ўзбекнинг буюк қалбини, орзу-ўйларини, севгисини, одамийлигини, пок ниятини, дарёлигини, фидойилигини бутун оламга кўз-кўзлаётган дурдоналаридан бири ана шу «Ҳазрати инсон» романи-ку!

Хаёлим шу топда романда акс эттирилган воқеалар гирдобига тушиб қолди. Даҳшатли урушнинг илк кунлари гангитган, ҳали ўзини йиғиштириб олишга улгурмаган ё унинг таг-тугига етиб-етмаган Меҳринисо ва Иқбол сатанг суҳбати, «эрининг никоҳ куни кийган оқ шойи кўйлагини дордан олиб бераётганида, шашқатор ёш томчиларидан иккитаси кўйлак енгига думалаб туш»ганидан ачинган Салиманинг маъюс кўзлари, унга «кўзларингиздан тўкилаётган гавҳарга ачинмайсизми?» деса ҳам хайрлашув дақиқалари яқинлашган сари ўзини алланечук сезаётган Обиджоннинг қарашлари, Маҳкам аканинг, Ориф отанинг хаёллари мени романнинг ичкари-ичкарисига олиб киряпти. Боғ ичидаги болалар шифохонасини ўйлаяпман.

Оппоқ тонг отаяпти. Гўдаклар «Эртанги шабада япроқлар юзидаги шудринг доналарини ерга тўкаётганида ҳам» ухлашяпти. «Ёмғирдан сўнгги тоғ осмонидек тиниқ кўзлари ғира-шира хонанинг шифтига, ёруғ тушиб турган деразага, ундан ўтиб, оҳиста силкинаётган дарахтларга тикилган», симларга қўнаётган чумчуқларни кузатиб, уларни оч қолдими деб, уларга печене ташламоқчи бўлиб турган Серёжани эсланг. Хонага ҳамшира кириб келиши билан у қўлидаги печенени ушлаганича ўзини уйқуга соляпти. Ҳамшира уни эркалайди, бошқаларни ҳам. Болалар уйғонишяпти. Уларни парвона бўлишлар, эркалаб-суйишлар, врачларнинг кузатишлари, дори-дармонлар, ўйинчоқлар кутяпти. Наҳотки, бугунги кун шундай ўтмаса? «Шўх кулгилар ўрнини кишининг юрак-бағрини эзиб юборадиган чинқириқ, инграш овозлари бос»са! «Шифобахш дори-дармонлар ўрнида илиқ қон қол»са! «Расмли китобчалар, хилма-хил қўғирчоқлар ғишт парчалари тагида, пар ёстиғу кўрпачалар ўрнида парта, латта-путталар бурқсаб ёт»са? Кошкийди, бу туш бўлиб чиқса? Йўқ! У туш эмас!

Газетада шу шифохона ҳақида ёзишибди. «... бомбардимон натижасида ҳалок бўлган қурбонлар рўйхатга олинди: Галя Енюкова — икки ёшу олти ойлик, Шура Репетян — бир ёшу тўрт ойлик, Юра Смирнов — бир яшар, Володя Корнеев — бир яшар... Бемор болалар билан бирга навбатчи ҳамшира студент Сафанова ҳам ҳалок бўлди. У ҳали эрталабгина касалхона дафтарчасига, «Юра Смирновнинг иштаҳаси анча дуруст бўлиб қолди. Галя Енюкова бугун тетик, у яқин кунларда соғайиб, уйига қайтади» деб ёзиб қўйган эди...»

Қани, буни ким бамайлихотир, юраги зирқирамай, жўнгина ўқийди, ким индамай қўя қолади?! Маҳкам ака ҳам ўзини қаерга қўйишни билолмай, артел идорасига нимага келдию яна индамай қайтаётганлигини ҳам хаёлига келтирмай бориши шундан эмасми? «Кўз олдида фақат бир нарса: тиқмачоқдай гўдак қорнидан қон оқиб, инграб ётибди. Ўнгга бурилса ҳам, чапга қараса ҳам шу». Маҳкам ака қайта туғиляпти. Ориф ота айтгандай «Фарзандим йўқ, юртга ош беролмайдиган деб тўй, маъракаларга бормайдиган, мовлиятларнинг кўчасидан ўтмаган Маҳкамбойдан нимани ҳам кутиб бўларди» дейиш тўғрими? Шамол кўтарилди. Одам безовта, табиат безовта! «Қўш қаватли бино деворига ёпиштирилган плакатнинг ярми кўчиб, осилиб қол-ибди. Уни қийналиб қайта ёпиштирган Маҳкам аканинг вужуди қақшади. «Бир қўлида чақалоғини кўтарган, иккинчи қўлини чўзиб, кўрсаткич бармоғини найза қилган аёл Маҳкам акага тик қараб турарди». Кўзларида, юзларида ғазаб, урушга нафрат ловуллайди. Онанинг бўйнидан маҳкам қучоқлаган боланинг беғубор кўзлари кимга жовдираяпти? Кимга? Шифохонада нобуд бўлган ҳалиги болалардан бирортасининг онаси шу эмасми? Маҳкам ака уйига яқинлашиб ҳам ўзига сиғмайди. Уруш унинг уйига ҳам кириб келаётгандай, йўл-йўлакай бутун қувончни, муҳаббатни, одамийликни, бутун эзгуликни, гўдакларни бўғизлаб келаётгандай.

Ҳовлидан хотинининг қарғаётгани эшитиляпти. Меҳринисо олманинг шохини синдиргани учун қўшнининг боласини койиб, унинг онаси билан айтишяпти. Қандай бемаънилик? Дунё остин-устун бўлиб, одамлар қириляптию булар нимани талашяпти? Инсон дилини оғритиш инсофданми? Маҳкам аканинг авзоини кўриб, тафтидан тушган, сўзларидан ўзини ўнглаб, дили эриган Меҳринисо энди ниманинг ташвишига тушди? Ўз севгилисига ўзи повестка олиб бораётган Салтанат нега Ботир қаршисида тараддудланиб турибди. «Повесткани берса, Ботир ҳозироқ жўнаб қоладигандек, ундан айрилиб қолаётгандек ҳаяжонланар, қўллари титрарди». Биргина Салтанатми, бугун ҳамма-ҳамма титраяпти. Кунлар ўтяпти. Титраш билан ким нимага етибди? Энди Маҳкам ака бошқача, Меҳринисо опа бошқача! Уларнинг ён-веридагилар ҳам бошқача. Гўдаклар чинқириғи эшитилаётгандай. Уларнинг ота-оналари, қариндош-уруғлари урушда жон олиб жон беряптилар. Маҳкам ака болалар уйига югуради. Ундан сўраяпти.

« — Ўғил болами ё қизча олмоқчимисиз?

— Барибир.

— Ёшроқ бўлсинми ё эслироғими?

— Барибир, қизим.

— Қайси миллат боласи бўлгани маъқул!

Маҳкам аканинг аъзойи бадани титраб кетди. Ранги оқарди. Жувон буни пайқадимийўқми қўлидаги дафтарга алланималарни ёзишдан тўхтамади.

— Қизим, — деди зўрға ўзини босиб Маҳкам ака, — мен мол бозорига келганим йўқ. Тушундингизми?»

Ҳа, у инсон боласини сўроқлаб келган. Маҳкам ака уйга қуруқ қайтиш учун бу ерга келгани йўқ. Уни Меҳринисоси умид билан кутиб турибди. Витя билан Галя ҳовлини тўлдирди. Маҳкам ака билан Меҳринисо опа улардан жонини ҳам аямайди. Иккалалари ҳам уларнинг ўтларидан кириб, қўлларидан чиқишади. Маҳкам ака «нон дўкони олдида бош яланг, қоп-қора сочлари ўсган, йиртиқ камзулли, шими мой, қўллари кир, қоракуяга беланган етти-саккиз ёшлар чамасидаги қозоқ бола одамлар орасида ўралашиб, тиланчилик қилиб юрганини кўриб қолди». Маҳкам аканинг аллақаерида нимадир узилгандай бўлди,. «деразага яқинроқ келиб, яна нос чекди. Болага тикилди». Меҳринисо қучоқ очиб кутиб олган бу бола Сарсанбой эди. Ўлиб тирилган бола, фашистлар яҳудийлардан иборат «бир тўда одамни ҳандоқ тепасига тизиб, тарсиллатиб ўққа тутишганда» бир чол уни орқасига олиб, ўзини қалқон қилиши туфайли, ўликлар орасида тирик қолган ўша бола Абрам ҳам Маҳкам акалар бағрига кириб келди. Остап-чи? Эру хотин унинг кўнглини овлолмай, унинг кўнглини ёриштиролмай хуноб бўлишяпти. Остап юрагини очгани йўқ. У синглиси Лесяни вокзалда адаштириб қўйган. Ҳеч қаердан изи чиқмаяпти. Ахир аяси ўлаётганда «Лесядан бошқа ҳеч киминг йўқ, бирга юринглар» деганиди-ку? Ва аҳийри айтди. Маҳкам ака билан Остап Лесяни қидириб, қаерларга бориб, қаерлардан суриштиришмади. Изласанг топасан. Ҳовлидагилар қаторига Леся ҳам қўшилди.

Яна қанча-қанча воқеалар ичида юргандай бўламиз. Яна қанча-қанча улуғлар билан учрашамиз. «Ўзбеклар қанча кишилар бошига бошпана бера олади», деб сўралганда, қанча зарур бўлса, шунча кишини бағримизга оламиз» деб турган жонажонимиз Усмон Юсупов билан бирга бўламиз. «Ҳар қандай болалар уйи ҳам болага, ота-онасидан жудо бўлган, уруш даҳшатларини кўриб безиллаб қолган норасидага она бағри, ота меҳридек бўлолмайди. Боқиш билан тарбиялашнинг фарқига бориш даркор. Мажбурият биланмас, хоҳиш-истак билан, кўнгил амри билан оталик қиламан, она бўламан деган ният билан оладиган бўлсин. Мажбурият билан болани олиб кийинтирса, овқатини бериб турсаю бола бўйнини эгиб, бир чеккада мўлтираб ўтирса, она деб хархаша қилолмаса, ота деб бўйнига осилолмаса... Ҳай-ҳай, шунақасидан ... асрасин. Даҳшат бу!» деб турган Йўлдош Охунбобоевни кўрамиз, суҳбатларини тинглаймиз. Салтанат! Ўлмай туриб аъзаси тутилган, қайта туғилган Салтанат билан, Ботирни ўлимдан сақлаб қолган, бир ўзи урушда етти кишининг ҳаётини сақлаб қолган, ўзи «... оламни ёритиб, иситиб, турган қуёшга ё шовқин солиб оқадиган катта дарёга» ўхшайдиган Ксения хола билан учрашамиз.

Ярадор келган аёлнинг қисмати дил-дилимизни эзғилайди. Унинг йўртмачак қизи Лянани ва чақалоғини ҳам ўз тарбиясига олган Меҳринисога нима тилагимиз бўлса изҳор этамиз. Меҳринисо чақалоқни янги кўзи ёриган Салимахонга олиб боряпти. Кўпдан бери эридан хат олмаётган Салимахоннинг юрагига сиғармикин, сути ўз боласидан ортармикин? Меҳринисонинг илтимоси ерда қолмади. Чақалоқ ўнғариляпти. Укасини кўтариб, Ляна эликиб қоляпти. Ярадор она болаларини ташлаб дунёдан ўтди. Мурғаккина, ҳали тамшанишдан бошқани билмайдиган чақалоқжон, жажжигина Лянажон, ўз оналарингиздан айрилдингиз. Лаънат шафқатсиз урушга! Гўдаккиналар, Меҳринисо опа сизга она бўляпти! Дилимиз қат-қатидан қўзғалаётган бундай хитобнинг охири кўринмайди.

Маҳкам опа ва Меҳринисо опалар меҳридан баҳра олган Марика, Абрам, Саша, Қорабой, Лёша, Галя, Коля, Ренат, Сарсанбой, Николай, Дзидра, эй менинг севинчларим, марду майдонлардан қолган ёдгорликларим, менинг орзуларим, менинг армонларим, айтинг, яна қайси бирингизни гапирай! Муҳтарам Маҳкамовлар эшитяпсизларми, умри темирчитақачилик билан ўтган, неча минг отларни тақалаган, касбидан икки дунё рози бўлган отангиз Маҳкам аканинг сўзлари жаранглаяпти. У Сизларга қараб «қурбим етиб, ана шу тойчоқларга ўзим тақа бўла олсам, шулар тоймай, қоқилмай, йиқилмай юриб кетса, гурс-гурс босган қадамларининг овози қулоқларимга кириб турса...» деяпти.

Маҳкам акага хитоб қилгим келяпти. Сизни, Меҳринисо онажонимизни улкан ёзувчимиз, Раҳмат Файзий яратди. Унинг юраги Сизларнинг юрагингизда ҳам уриб турибди. Фарзандларингиз қоқилмайди, йиқилмайди. Тақаларга шоншарафлар! Фарзандларингизнинг «гурс-гурс босган қадамларининг овози» улуғ Ватанимизнинг қаерига бормайлик эшитилиб турибди! Сизларга, фарзандларингизга, «Ҳазрати инсон»даги ҳамма-ҳаммага ўзига хос такрорсиз қиёфа, характер, қисмат яратиб, уларга юрагининг бутун кўрини тўккан севимли Раҳмат Файзий яшаган манзилга ҳамон дил сўзлари ёзилган олқишлар дунёнинг ҳамма еридан узлуксиз келиб туради. Устоз Раҳмат Файзийнинг номи мубораги солиҳ ва солиҳа фарзандлари, биз, шогирдлари, ёру дўстлари дилида яшайди, тилларидан тушмайди, халарда кўзга ташланиб туради. Сиз ҳамиша «Ҳазрати инсон» бўлиб яшашда давом этасиз ҳазрати Раҳмат Файзий!

Йўлдош СУЛАЙМОН

Изланиш

ИККИ МУСАВВИР —ИККИ ТАСАВВУР

Буюк олим ал-Фарғоний жаҳонга қанчалик танилган бўлмасин, бугунги кунда унинг ташқи кўриниши, аниқ қиёфаси ҳақида ҳеч қандай маълумотга эга эмасмиз. Фақат у ҳақда айтилган фикрлар, ўзининг асарлари орқали тасаввур ҳосил қилишимиз мумкин. Шу маънода тасвирий санъат соҳиблари олдида ҳам катта ижодий кенгликлар турибди. Ҳозирча Раҳимжон Ризамуҳаммедовнинг «Аҳмад Фарғоний» портрети яратилди. Бу биринчи қадам бўлиб, ҳар ҳолда мусаввир тасаввуридан туғилган дастлабки уринишдир.

Асарда олимнинг жўғрофия фанига асос солганлиги акс эттирилган, яъни Ер меридиани бир даражасининг узунлигини ўлчашдаги илмий-тадқиқоти асос қилиб олинган. Ал-Фарғоний ижодхонасида чизгиларига, харитага қараганча ўй-хаёллар оғушида ўтирибди, изланмоқда. Алломанинг бўй-басти, ҳолати, кўриниши ва шарқона кийинишига эътибор берилган. Хонанинг орқа тарафидаги жовонда илмий китоблари кўзга ташланади. Ўзбекларга хос чордона қуриб ўтираркан, ўнг қўли тиззасида, чап қўли билан чизган чизги, ер ўлчамига оид илмий ишни ушлаб, яна нималар ҳақида ўй сурмоқда. Назаримизда, бу портретда унинг ҳаётининг сўнгги йиллари акс эттирилгандек. Ўсиқроқ соқолига анча оқ оралаган. Тасвирдаги ўйчанлик соқоллардаги оқни ва ажин чизиқларини бўрттириб кўрсатаётгани портретдаги ҳаракатнинг, жиддийликнинг ифодаси бўлиб, рассом маҳоратидан далолатдир.

Портретда асосан оқ, қорамтир, кўкимтир ранглардан ташқари, қўнғир, тўқ жигарранг ранглар ҳам ишлатилган. Шундай ранглар тасвирий санъатда кўпроқ тарихий мавзуларда бўлади. Ал-Фарғонийнинг кенг пешонаси, боқишларидаги тетиклик, қиёфасида ақл-заковат балқиб туриши ҳаётини илмга бахшида этган инсонлигидан далолат бераётир.

Портретда ютуқлар билан бирга, айрим нуқсонлар ҳам кўзга ташланади. Мусулмон одатларига кўра салла ўралганда, ўрам ўнг тарафдан бошланиб, бир-бир ярим қаричча қолганининг учи чап елка узра олд томонга тушиб туриши керак. Агар қолдиқ қисми анча узун бўлса, чап томондан ўнг томонга эгик ҳолатда орқага қайтариб қўйиш янада салобатли кўрсатиб, алломаликдан дарак беради. Бу портретда эса салланинг қолган озгина қисми ўнг тарафга тушиб турган ҳолатда тасвирланибди. Қўлларига эътибор берсак, чап қўл калта ва ўнг қўл кафти бармоқларига нисбатан бирмунча кичик. Бизнингча, тарихий шахсни ҳаққоний акс эттириш учун шошилмаслик керак, кўп изланиш, ўқиш ва машқ талаб этилади. Ўйлаймизки, рассом бу портретни қайта кўриб чиқса, асар янада мукаммаллашади.

Олтмиш йиллик ҳаётини асосан тарихий мавзуларга сарфлаб келган Ўзбекистон халқ рассоми Малик Набиев ҳам салкам икки йилдан буён ал-Фарғоний портретини яратиш устида изланмоқда. Камина ҳам бир санъатшунос сифатида асарнинг яратилиш жараёнини кузатиб келдим. Бир эмас, бир неча марта мусаввир меҳмони бўларканмиз, янги-янги фикрлар туғилаверади. Биздан кўра Малик ака ўз асарлари камчиликларини яхши англарди. Биринчи тасвирда ал-Фарғоний астрономия, жўғрофия ва математика фанлари билимдони экани аниқ кўриниб, ҳозирча қаламтасвир ҳолатида эди. Хонтахта олдида ўзбекона ўтиришда, олдида турли хил иш қуроллари, олимсифат бир инсон жонланаётганди. Хонада этнографик буюмлар намунасидан ҳам бор бўлиб, уларни токчаларда кўриш мумкин эди. У нималарнидир ёзаётганди. Мусаввир бир тасвирнинг тугал акс этишига чинакам ишонч ҳосил қилмаса унга сира мўйқалам теккизмас, фақат оддий қаламда ишлов бериб турарди.

Малик Набиев «Ал-Фарғоний» портретини яратиш устида тинмай изланар, кўнглига ёққан кишиларни ижодхоналарига таклиф этиб, ҳали битмаган асарни кўрсатиб, фикрини билишдан чарчамасди.

Бир куни шоир Жуманиёз Жабборов шу яратилаётган асарни кўрмоқчи бўлиб келибди. Асарни ҳар томонлама томоша қилиб, шундай маслаҳат берибди: «Нил дарёси сув сатҳини белгилашда катта илмий тадқиқотларни олиб борган. Шу дарёни кўрсатсангиз, аллома қиёфаси янада тўзукроқ жонланарди». Мусаввир буни инобатга олиб, суратдаги хона орқасидан дераза очиб, ташқаридан Нил дарёсининг кўринишини тасвирлаган экан, ҳақиқатан ҳам тасвирга файз кирибди. Деразадан кўриниб турган Нил дарёси, аллома қаршисида кўзга ташланаётган изланиш, тадқиқот асбоб-ускуналар буюмлари, илмий китоб, қўлёзмалар ёймаси ва ал-Фарғоний кўринишларига шошилмай мовий, зарҳал, оқ, нимкўк ва нимқизил ғишт ранглар берилгач, портрет жонлана борди. Ал-Фарғоний портрети матонинг марказидан маълум ўлчамлар, композиция тузилмаларига кўра ўрин олган. Атроф-муҳит шу тасвирга етакчи куч — ҳамоҳангдир.

Ташқи кўринишига назар ташласак, Арабистонда яшагани учун кийинишлари ўша тарафга хос. Эгнида йўл-йўл яланг беқасам, ички оқ либос, бошга бир неча ўрамли салла, салланинг қолган қисмлари чап елка узра кўкрак тарафдан ўнг елканинг орқа томонига тушириб қўйилиши ал-Фарғонийнинг алломалардан эканлигини билдираётир. Хонтахта олдида оғушида дафтарга қайси бир илмий ишдан нималарнидир ёзаётганини унинг иш жараёнида ўтган салкам етмиш ёшлик умридан ҳикоя қилса, тетик кўзлари, илмиётга ташналик эса қарилик аломатларини билдирмаётгандек...

«Ал-Фарғоний» портретининг яратилишини кузатиб, ўз фикр-мулоҳазамизни мусаввирга билдиришга журъат этарканмиз, у киши: «Ал-Фарғоний кўриниши назаримда чўкинқираб тасвирланибди. Ўйлаб кўраман, балки тикрок ифода этишга ҳаракат қилсам, кўнглим жойига тушар», деб асарларига қайта-қайта назар ташладилар.

Малик ака бошқалар сеза билмаган камчиликларни ўзлари сезиб юрадилар. Тузатишга эринмайдилар. Ҳамон ижоддан тўхтамай, ҳаракатда бўлган Малик ака янги-янги тарихий шахсларга бағишланган рангтасвирлари билан мухлисларни хушнуд этишига ишонч билдирсак арзийди.

Маҳмуд АҲМЕДОВ,
Ўзбекистон Бадиий академияси Санъатшунослик илмий-тадқиқот институтининг илмий ходими

САНЪАТКОР ХОТИРАСИ

Шафқатсиз ўлим ўзбек мусиқа санъатининг ривожланишига муносиб ҳисса қўшган таниқли созанда ва бастакор Неъматжон Шерқўзиевни орамиздан олиб кетди.

Н. Шерқўзиев 1924 йили санъаткорлар оиласида туғилди. У ёшлигидан санъатга меҳр қўйди. Ўзбек театр санъатининг дарғалари В. Мирзатов, Қ. Назаров, С. Очилдиев, М. Муртазоев, М. Аҳмедовлар билан Ҳ. Ҳ. Ниёзий номидаги Қўқон театрида ўз меҳнат фаолиятини бошлади. 1948 йили Қ. Назаров билан биргаликда Қўқон ёшлар театрига асос солди.

1952 йили Н. Шерқўзиев яна Ҳ. Ҳ. Ниёзий театрига мусиқа раҳбари этиб тайинланади. Ўша йиллари у «Кутилмаган келин», «Армуғон», «Ожиза», «Ёрилтош» каби спектаклларга ва элликдан ортиқ қўшиқларга мусиқа басталади.

Н. Шерқўзиев республикада биринчилардан бўлиб 1974 йили оилавий ансабл тузган эди. Бу ансамбл мамлакат миқёсидаги, халқаро кўрик танловлар ва фестивалларда бир неча марта ғолиб чиққан. Ушбу йилда эса оилавий ансамблларнинг кўригида олий ўринга сазовор бўлди.

Ўзбек мусиқа санъати ривожига салмоқли ҳисса қўшган, кўплаб созандаларга устозлик қилган камтарин санъаткор Н. Шерқўзиевнинг порлоқ хотираси қалбларда узоқ йиллар сақланади.

БИР ГУРУҲ ДЎСТЛАРИ

РИЧАРД ГИР ИБОДАТХОНАГА КЎЧМОҚЧИ

Жаҳон киноси юлдузлари

Омадли кино юлдузлари қаторидан жой олиш учун қандай хислатларга эга бўлиш керак? Назаримизда, истеъдод, мафтункорлик, ижро услубида ўзига хосликдан ташқари, кино юлдузлари ҳар қандай йўналиш ва жанрдаги филмларга мос туша олишлари зарур. Ана шундай хислатларга эга бўлган актёрлардан бири Холливуд кино юлдузи Ричард Гирдир.

Суғурта агентиниг ўғли бўлган қаҳрамонимиз 1949 йили камбағал, лекин осуда, аҳил оилада туғилди. Бу оиланинг барча аъзолари бирор мусиқа асбобларида чалишни билар, оилавий концертлар ҳақиқий байрамга айланарди. Бошқа кино юлдузлари, айтайлик, Том Хэнкс ва Микки Рурк сингари Ричарднинг болалиги қайғули кечмади. У мусиқа ва гимнастикага ихлос қўйди. Америкадаги Массачусет университетининг фалсафа бўлимига ўқишга кирди. Икки йил бу ерда таълим олгач, қалбидаги фалсафага бўлган муҳаббатига содиқ қолган ҳолда театрга ишга ўтди. Аввалига уятчан ва индамас Ричарднинг Нью-Йоркдаги актёрлик фаолиятида омади юришмади. У ресторанларда идиш-товоқ ювди, пианино чалди. Хуллас, яшаш, нонини топиб ейиш, актёрлик сир-асрорларини ўрганиш учун тирикчилик қилди. Саккиз йил шу зайлда, изланиш, яхши ролларга эришиш, бахт қушини ушлаш учун курашга кетди.

1977 йили «Қотилнинг боши» спектаклидаги ролини муваффақиятли ижро этгач, ўзига хос йўналишга эга режиссёр Теренс Малик Ричардни «Жаннати кунлар» филмига таклиф этди. Чеҳраси мафтункор, қийиқ кўзларида қандайдир қувлик бор бу ёш актёр филм қаҳрамони — шўх чикаголик ишчи образини маҳорат билан талқин этди. 1978 йили Ричард Гир кинодаги биринчи катта роли учун Италиянинг энг яхши эркак ролига бериладиган «Давид Донателло» мукофотига сазовор бўлди.

Саккиз йил давомида ҳеч кимни қизиқтирмаган актёр энди режиссёрлар назарига тушди. Бирин-кетин таклифлар туша бошлади.

Кинорежиссёр Тейлор Хэкфорднинг «Офицер ва жентелмен» филми Ричардга яхшигина шуҳрат келтирди. Унинг қаҳрамони — Зэк Мейо ҳарбий денгиз курсанти бўлиб, ўқув машқлари чоғида келишган гавдаси, алпқоматини намоён қилади. Айнан шундай лавҳаларда Ричарднинг ёшлигида гимнастика билан шуғуллангани қўл келди. Илгариги ролларида қандайдир илиқлик ва самимият етишмасди. Эндиликда Ричард бу камчиликларни бартараф этди. 1982 йили суратга олинган мазкур филм Американинг энг даромадли филми бўлди. Дунё миқёсидаги кино юлдузига айланган Ричард Гир мукаммал образлар ярата оладиган актёр мавқеини эгаллади.

Шон-Шуҳрат Ричарднинг ҳаётини бутунлай ўзгартириб юборди. Камбағал оиладан чиққан, тирикчилик қилиб кун кечирган оддий йигит Лос-Анжелеснинг энг нуфузли районида ҳашаматли уй сотиб олди. 80-йилларга келиб, Американинг энг бадавлат миллионерларидан бирига айланди. Албатта, буларнинг барчасига у истеъдоди ва маҳорати, тиришқоқлиги, меҳнатсеварлиги туфайли эришди.

Унинг ижро услубига қизиқиб қолган режиссёр Фрэнсис Коппола «Коттон клуби» филмига таклиф этади. Гангстерликдан экран юлдузига айланган унинг қаҳрамони — Майкл Уайт филмда созандалик маҳоратини ҳам

кўрсатди. Ричард болалигидаги оилавий чолғу оркестрида олган сабоқларини бу ерда қўллади.

Ричард Гирнинг «Коттон клуби» (режиссёр Ф. Коппола, 1984 й.) ва «Сўнгги нафасда» (режиссёр Жим Макбрайд) филмларидаги образлари анчайин мураккаб, характерли ва чуқур талқинга эга.

80-йилларда Ричард Гир, тинимсиз суратга тушади. Сурункали жисмоний ҳаракатларга қарамай, актёрнинг қомати ўз жозибасини йўқотиб, семира бошлади, энди унинг қув кўзларида мухлисларини ром этган ёрқин ифода йўқола борди. Режиссёрлар уни характерли, салобатли қаҳрамонлар ролига таклиф эта бошлашди. «Шоҳ Давид», «Шафқатсиз», «Ички ишлар» филмлари шулар жумласидандир.

Одатда Ҳолливуд юлдузлари салбий образлардан бош тортишади. Чунки севимли юлдузларини манфур шахслар сиймосида кўрган томошабинларнинг ҳафсаласи пир бўлиши мумкин. Ричард Гир эса салбий қаҳрамонларни ҳам бирдай тўлқинланиб ижро этади, ҳеч иккиланмай бундай таклифларни қабул қилади. Унинг «Ички ишлар» филмидаги қаҳрамони ўта маккор, шафқатсиз, разил полиция сержанти Деннис Пекдир. Мазкур филмда актёр ижодининг янги қирралари намоён бўлади.

Ричард Гирга оламшумул шуҳрат келтирган режиссёр Гарри Маршалнинг «Соҳибжамол» филми 1990 йили экранларга чиқди. Мазкур филмда актёр ишбилармон миллионер Эдвард Льюис тимсолида гавдаланди. Қалтис йўлни танлаган бегона бир қизни (актриса Жулия Робертс) қайта тарбиялаб, дид-фаросатга ўргатиб, кейин эса уни ўзи ҳақиқатан севиб қолган Эдвардга — Ричард Гирга нисбатан томошабинларнинг ихлоси ва муҳаббати янада ошади.

Бу актёр шахсий ҳаётини овоза қилишларига йўл қўймайди, журналистларга ичини тўкиб-солмайди. Шу боис, унинг аввалига актриса Пенелопа Милфорд, кейин бразилиялик замонавий модельер Сильвия Мартинес, 1992 йили эса машҳур манекенчи Синди Кроуфордга уйланганини ҳамма ҳам билмайди. Минг афсуски, дунёнинг энг гўзал севишган жуфтлиги — Синди ва Ричарднинг бахтли оилавий ҳаёти узоққа чўзилмади. Улар катта шов-шувга сабабчи бўлган суд жараёнидан кейин ажрашиб кетишди. Аслида, юлдузлар ўз мухлисларини ғаройиб турмуш тарзлари билан ҳайрон қолдирадилар...

90-йилларга келиб, миллионер ва истеъдодли актёр Ричард Гир продюссерлик фаолиятини бошлади, унча катта бўлмаган кинофирманинг соҳиби бўлди.

Актёрнинг ижоди ва истеъдоди чет эллик кинорежиссёрлар назаридан ҳам четда қолмади. Японијалик машҳур режиссёр Акира Курасава уни «Август рапсодияси» филмига таклиф этиши Ричард Гир учун катта муваффақият эди. Япониядан чиққан америка фуқароси образини ҳаётий ижро эта олган Ричард (унинг қийиқ кўзлари шу ерда қўл келди!) Хиросима ва Нагасаки фожиасидан кейинги даврда америкаликлар ва японларнинг мураккаб муносабатлари зиддиятларини ифода этди.

Актёрнинг кинода эришган ютуқларидан яна бири — фожейий севги ҳақидаги «Соммерсби» драмаси бўлди. Мазкур филмда Ричард Гир таниқли киноактриса Жоди Фостер билан ҳамкорликда ўйнади. Филм дунё экранларида намойиш этилиб, томошабинларда ўчмас таассурот қолдирди.

Юлдузларнинг ҳаёти жуда қизиқ бўлар экан-да. Буни қарангки, Ҳолливуднинг ана шу машҳур юлдузи ўз мухлисларини ўкситиб, кино оламини бутунлай тарк этмоқчи. Яқинда Тайванда Ричард Гирнинг Тибетга бағишланган фотоалбоми тақдимномаси бўлиб ўтди. Худди шу тадбирда у яқин икки йил ичида ибодатхонага кўчиб ўтишга қатъий қарор қилганини айтди.

49 ёшли актёрнинг бундай қарорига келиши тасодифий эмас. Сўнгги 20 йил ичида у Далай — ламанинг содиқ издошига айланди. Буддизм унинг учун шунчаки қизиқиш эмас, балки ҳаёти маъносига айланди. Ричард Тибетдаги ибодатхоналардан бирига кўчиб ўтиш режасини фақат бир сабаб, очиқроғи, бир орзу туфайли амалга оширолмай келарди: у бир неча йиллардан бери ўзига ўғил фарзанд ҳадя эта оладиган муносиб ҳаёт йўлдоши излаб келди. Бироқ машҳур кино юлдузининг никоҳлари, жумладан, супермодел Синди Кроуфорд билан бўлган ишқий муносабатлари у ният қилгандек яхшилик билан тугамади.

Ҳолливуднинг энг машҳур кино юлдузларидан бири Ричард Гирнинг санъатни тарк этиши унинг мухлислари учун ачинарли, албатта. Лекин ҳаётнинг ўз қонун-қоидалари ва ҳар бир одамнинг ана шуларга монанд ҳаёт йўли бор.

Хорижий матбуот материаллари асосида Феруза НОДИРОВА тайёрлади

УСТОЗ ИБРАТИ

Халқ артисти Комилжон ЖАББОРОВНИ эслаб

Муҳтарам адибимиз Абдулла Қодирий «Мозийга қайтиб иш кўрмоқ хайрлидир», дегандилар. Зеро, ўтганларни хотирламоқ, уларнинг хизматларию инсоний фазилатларини ёдга олмоқ эса турган-битгани савобдир. Шу маънода, машҳур созанда ва бастакор, Ўзбекистон халқ артисти Комилжон Жабборов ҳаёти ва ижоди ҳақида яхши сўзлар айтгимиз келди. Комилжон ака ҳам санъаткор, ҳам инсон сифатида шунга муносиб эди.

Биз устоз санъаткорни яқиндан кўрган-билган кишилар, ҳамкасб дўстлари, шогирдлари ва фарзандлари билан учрашиб, уларнинг хотираларини ёзиб олдик.

Халқ артисти Саодат ҚОБУЛОВА:

— Мен Комилжон ака билан 1943 йили танишганман. У киши Янгийўл театрида ишлардилар. Комилжон ака ҳалол, ниҳоятда жиддий, ажойиб инсон эдилар. У кишини тажрибали бастакор, етук созанда сифатида чуқур ҳурмат билан эслайман. Янгийўл театрида бир қанча асарлар яратилган. Агар у киши мусиқа маълумотига эга бўлганда Европа композиторлари каби яна ҳам машҳур бўлар эди. Эсимда, 1973 йили ойнаи жаҳонда телеспектакл қўйиладиган бўлганда, уйимга ўзлари излаб келиб қолдилар. «Саодатхон, сиз шу спектаклда қўшиқ айтасиз» дедилар. Мен уларнинг таклифларини қабул қилдим.

Бу ўша, кейин машҳур бўлиб кетган «Ақл ёр», ва «Бу кўнгил» қўшиқларим эди. Ашулани айта туриб кўзларига қарасам, Комилжон аканинг киприклари намланиб қолибди. Менинг кўзимга ҳам ёш қалқиб келди. Комилжон ака юксак дидли, беғубор, хушчақчақ инсон эди. Топқирлиги, сўзга чечанлиги билан давраларга файз киритарди.

Ўзбекистон халқ артисти Фароғат РАҲМАТОВА:

— Комилжон ака билан 1943 йилдан бирга ижод қилганмиз. У киши қўшиқ ўргатганда сўзларига катта аҳамият берардилар. Қочиримларни ўринли ишлатишни талаб қилар эдилар.

Раҳматли Ҳабибий домла шеър ёзар, Комилжон ака эса мусиқасини басталарди. Камтар домла, Партавий домла, Боқий домла, Маҳжурий, Ғафур Ғулом, Собир Абдулла, Сайфий домла, Улфатий домла, Анисий домлаларнинг шеърларидан маъқул бўлганига куй басталар эдилар.

Мен у кишининг «Диёримсан» (Ҳабибий шеъри) қўшиғини ҳамда барча мусиқали драмаларидаги қўшиқларни айтганман.

Ўзбекистон халқ ёзувчиси Пўлат МЎМИН:

— Олтмишинчи йилларнинг охирлари бўлса керак, шифохонада бир қанча тиббиёт алломалари билан бирга бўлиб қолдим. Улар шифокорлар ҳақида, уларнинг беминнат хизматлари тўғрисида қўшиқлар йўқлигини айтишди. Худо кўнглимга илҳом солди шекилли, «Шифокорлар» деган ғазални қораладим. Битгач, уни шифокорларга ўқиб бердим.

Ана шу ғазалимга Комилжон Жабборовнинг назари тушиб қолди. Унга куй басталаб, машҳур хонандамиз Коммунахон Исмоиловага ўргатдилар. Қаранг, бу ғазалнинг бахти очилди. Шифокорларимиз хизматини ардоқловчи шарқона, халқона ва ўзбекона қўшиқ пайдо бўлди. Менинг камтарона ғазалим шунчалик кенг тарқалишига сабабкор Комилжон Жабборов руҳи олдида таъзимдаман.

Санъаткорнинг қизи Нодира ЖАББОРОВА шундай ҳикоя қилади:

Отам куй яратишга шошилмас, «Мусиқаларим халқнинг дилида абадий қолсин», дер эдилар. Қўшиқлари халқчил ва ўлмас бўлиб қолишининг сабабларидан бири улар қўшиқ ижрочисини топа билардилар. Отам табиатдан завқлана билган. У қуёшнинг чиқишини ёки ботишини, қушларнинг парвозини кўп томоша қиларди.

— Уйда лойдан қилинган супа бўлар эди, — дейди санъаткорнинг ўғли Козимжон ЖАББОРОВ. — Шу супада ўтиришиб шоирлар ва ҳофизлар шеър ва қўшиқлар айтишарди.

Бир куни қизиқ воқеа бўлган: Ғафур ака уйга келиб «Бону-Бону (онамни шундай эркалаб чақирар ва гапирар эдилар), Комил қани?», деб чақирибдилар. Отам онамга «уйда йўқ», деб юбор», деб беркиниб олибдилар. Онам «Комил акангиз уйда йўқлар», деб жавоб берсалар ҳам, уйга тўғри кириб бориб дадамнинг ковушини кўриб қолибдилар.

— Қўлидан келган, эплаган одам бекинади-да, бекинишга бекинибсан, ковушингни бошқа жойга яширмабсан-да, — дебдилар Ғафур Ғулом.

* * *

Хотиралардан ҳам кўринадики, Комилжон Жабборовнинг ҳаёти ва фаолияти ўзбек мусиқа санъатининг ажралмас бир бўлагига ёки миллий санъатимиз улкан бир чинор бўлса, уст з ижоди энг чуқур илдизларидан бирига айланиб кетган.

Миллий заминдан озиқланган бундай илдизнинг томирлари эса ниҳоятда теран ва бақувват бўлади.

Нурилла МИРЗАЕВ ёзиб олди.

МЎЪЖАЗ РОЛЛАРНИНГ КАТТА УСТАСИ

Икки оғиз дил сўзи

Санъат, айниқса, театр санъати олами ўзининг чинакам фидойилари — мўъжаз роллар усталари билан қадрли. Албатта, «юлдуз»ларнинг кўп бўлгани яхши, бироқ ҳар бир ишнинг ўз устаси бўлади, деганларидек, кичик, ушоқ ролларсиз саҳна асарларини тасаввур этиш мушкул. Ана шундай ролларни бугунги кунда қиёмига етказиб ижро этаётганлардан бири Сатира театри актёри Эргаш Раҳимовдир. Бу актёр ҳақида Ўзбекистонда хизмат кўрсатган санъат арбоби Мақсуд Юнусов сўзларини келтириш ўринли деб ўйлаймиз: «Эргаш Раҳимовни мўъжаз ролларнинг моҳир ижрочиси, деб айтиш мумкин. Унда ички ҳиссиёт жуда кучли, бутун вужуди билан ролга кириб кетади. Унинг яна бир хусусияти қариялар ролини қойилмақом қилиб ижро этишидир. Шунингдек, Эргашда комик роллар ижросига ҳам қобилият етарли». Актёрнинг Сатира театрида яратаётган ранг-баранг образлари режиссёрнинг сўнгги фикрларига яққол далилдир.

Ёшлигидан машҳур санъаткор Олим Хўжаев ижросига мафтун бўлган Эргаш Раҳимов Учқун Раҳмонов раҳбарлигидаги тўгаракнинг фаол иштирокчисига айланди. 1961-67 йиллар ана шу тўгаракда саҳналаштирилган «Яшасин ҳаёт», «Даъвогарлар», «Ҳотамтой ва ўтинчи

чол» асарларида турли характердаги образларни яратди. Кейин Тўқимачилар Маданият саройи қошидаги Халқ театрида Аҳмад Юнусов устозлигида фаолиятини давом эттирди. Ушбу театрда саҳнага қўйилган «Макр ва муҳаббат» фожеасида Вурм образини маромига етказиб ижро этиб, кўпчиликнинг оғзига тушди. Чунки асар телевидение орқали намойиш этилиб, мухлисларга маъқул бўлганди. Бундан ташқари, Уйғуннинг «Она» драмасида немис полковниги Лист, Ҳайит Воҳиднинг «Биринчи муҳаббат» пьесасида Усмон Акбаров, Оразбек Бодиқовнинг «Қорақум фожеаси» драматик поэмасида Давлатбой, Ҳамза Умаровнинг «Ер юрган кўчалар» пьесасида Одил, Назир Сафаровнинг «Шарқ тонги» драмасида Зикриё Қори каби образлари ҳам мухлислар ва мутахассислар эътиборини тортди.

Шундан сўнг Йўлдош Охунбобоев номидаги Ёш томошабинлар театрига ишга келди.

— Тақдир тақозоси билан болалар театрига ишга келиб қолдим, — дейди Эргаш ака. — Лекин бунга ачинмайман. Болалар учун ишлаш завқли, ўзига яраша гашти бор. Улар сизга, сизнинг ҳар бир ҳатти-ҳаракатингизга ишонадилар. Шунинг учун ҳам болаларни алдаб бўлмайди.

Эргаш ака болалар театридаги фаолияти давомида ўзининг юқоридаги гапларига амал қилиб келди. Саҳнада қандай образ яратмасин, борлиғини, жону дилини бахшида этиб ишлади. Шунинг учун ҳам уни болалар севиб қолишди. Ҳамидулла Наримонов деган ажойиб бир актёримиз бўларди. Шу санъаткор бир умр кексалар, турли характердаги чоллар образини маромига етказиб ижро этиб келди. Агар таъбир жоиз бўлса, мен Эргаш аканинг ижод йўли ва ижро услубини шу санъаткорга ўхшатгим келади.

Э. Раҳимовнинг сўнгги йиллардаги ижоди бевосита Сатира театри билан боғлиқ. Театр санъатимизнинг машҳур устозлари Воҳид Қодиров, Карим Хонкелдиев, Афандихон Исмоилов, Бадал Нурмуҳамедов, Обид Толипов кабилардан ўрганганлари кейинги ижодида асқотди. Сатира театрининг «Тобутдан товуш», «Олтин жўжа», «Сеҳрли ноғора», «Эгри ва тўғри», «Сеҳрли қоп», «Устозларга таъзим» каби саҳна асарларида Гувоҳ, Бўри, Супургиев, Мурод, Эртакчи, Раҳим бошловчи, ўқитувчи Акмал ака каби образлар яратиб, мухлислар меҳрини қозонди.

Актёрни элга танитишда телевидениенинг роли катта. «Бобур»да Асадали, «Лайли ва Мажнун»да Навфал элчиси, «Кеча ва кундуз»да Матҳолиқ, «Оқшом маликаси»да Зокир, «Сарбадорлар»да Мавлонзода, «Темур Малик»да Пўлат каби образлари кўпчиликка маъқул бўлди.

Умуман, Эргаш ака мўъжаз, ушоқ ролларни катта образлар даражасига олиб чиқишга қодир санъаткор. Театрдаги ижодий изланишлари бунинг яққол далилидир. Инсон сифатида ҳам Эргаш Раҳимов ўзининг камтарлик, одамийлик фазилатлари билан жамоада, оила, маҳаллада ҳурмат-эътибор топиб келмоқда. Шундай фидойи, садоқатли инсонлар бор экан, театр санъатимиз эзгулик, инсонийлик тимсоли сифатида равнақ топиб бораверади.

Г. УМАРОВА

СУРАТЛАРДАГИ «БЎСТОН»

XV-XVI асрларда Мовароуннаҳр ўз нафис тасвирий санъат мактабига эга бўлган. Ҳиротдан таклиф қилинган ёки олиб келинган мусаввир-усталар бу ернинг рангтасвир санъати ривожига катта ҳисса қўшганлар. Ва айнан ана шу муҳожир мусаввирлар Ўрта Осиёда китоб безаш санъати тараққиётига ҳам ўз таъсирларини ўтказдилар. Шунинг учун ҳам Бухоро, Самарқанд мусаввирлари томонидан яратилган миниатюраларда Ҳирот мактабининг таъсири сезиларли даражада намоён бўлади.

Шунингдек, муҳожир-мусаввирлар қаламига мансуб бўлган 1520-йилларда яратилган миниатюра асарлари ўзининг юқори бадиий қиммати ҳамда дунёни ҳис этиши, инсонпарварлик руҳи билан диққатни тортади. Шу жиҳатдан Саъдийнинг «Бўстон» ва «Гулистон»ига ишланган миниатюралар фикримизнинг ёрқин далилидир.

«Шоҳ Доронинг чўпонлар билан учрашуви» миниатюраси Саъдийнинг «Бўстон»ига 1522-23 йилларда ишланган бўлиб, бухоролик номаълум мусаввир ижодига тааллуқлидир.

Ривоятларга кўра, шоҳ Доро ов пайтида ўз мулозимларидан ажралиб қолади. Шунда у нотаниш йилқибоқарларга дуч келади. Шоҳ уларни душман деб ўйлаб ўқ-ёйига ёпишади, лекин уни қарши олгани чиққан қари чўпон тўхтатиб, таъна билан мурожаат этади. Яъни у шоҳнинг йилқибоқари экани, минглаб йилқиларни боқиши билан бирга, ҳар бир отнинг қандайлигини жуда яхши билиши ҳақида сўзлайди. Шоҳ эса, аксинча, қўл остидаги хизматчисини танимаслигини айтади. Ўзи оддий йилқибоқар бўлса ҳам ишида қатъий ва садоқатли эканини таъкидлайди. Бу билан у шоҳни бирор қарор чиқариб, инсон ҳаётини ҳал қилувчи чора-тадбир кўришдан аввал воқеани фаҳмлаб олишга ундайди. Бундай таънадан шоҳ мулзам бўлади.

Гарчи бу миниатюра Камолиддин Беҳзод асаридан бир кўчирма бўлса-да, лекин мусаввир унга бир қанча ўзгаришлар киритиб, ўзига хос ечимига эга бўлган Мовароуннаҳр услубини қўллайди.

Мусаввир саҳронинг кўчманчи ҳаётини акс эттирар экан, воқеаларга табиий ёндошади. Асар алоҳида кичик ҳаётий лавҳаларни ўз ичига олган бўлса-да, ранглар мутаносиблиги, колорити, туси жиҳатидан уйғунлашиб, яхлитлик ҳосил қилган. Мусаввир композиция ечимида тўғридан-тўғри перспективага амал қилмай, гарчи композиция масштаби бир хил бўлса ҳам, уни ранглар орқали ифодалайди. Яъни ранглар биринчи планда ёрқин бўлиб, кейинги планларда аста-секин юмшаб боради ёки юмшоқ ранглардан секин-аста ёрқинлашади. (Бу иссиқ ранглардан совуқ рангларга енгил ўтиш ҳам дейилади).

«Ўзи ўтирган шохни арралаётган одам» номли миниатюра ҳам шу йиллар (1522-23 йиллар)да Саъдийнинг «Бўстон»ига ишланган бўлиб, унда бир одамнинг дарахт устига чиқиб олиб, арралаётгани тасвирланган. Бундан ўтган-кетганлар ҳайратланардилар. Асарда чуқур фалсафий маъно бўлиб, муаллиф бу одамни ўз халқига зулм ўтказадиган, озор берувчи, зўравон, шу билан бирга, ўз қудратини емираётган шоҳга таққослайди. Миниатюрадаги қиёфалар характери моҳирона очиб берилган. Қаҳрамонлар юзлари ифодали, маъноли, баъзиси таажжубда, бири эса ҳайрон ҳолда тасвирланган бўлиб, эгнидаги ранг-баранг либослари ўша давр ҳақида аниқ тасаввур беради.

Насиҳатомуз шеърий масаллардан бирига ишланган миниатюра «Шоҳ ва дарвеш» деб номланган. Саъдийнинг «Бўстон»ида келтирилган бу масалнинг мазмуни ибратли бўлиб, доно дарвеш тилидан амалдорларга қаратилган.

Дарвешлар дунёни кўп саёҳат бўлиб, халқ орасида ибратли масаллар билан насиҳатлар қилиб, эзгулик, яхшиликка интилиш, ёмонликдан қайтиш ва оқибатда яхшилик, эзгулик ва ҳақиқатнинг енгиши ҳақидаги ақидани инсонлар қалбига сингдиришга ҳаракат қилишган. Уларнинг ҳокимларга мурожаати (насиҳати) мавзуи Саъдийнинг «Бўстон»ида катта мавқени эгаллайди. Табиийки, бу ҳолат мусаввирларни ҳам бефарқ қолдирмайди. Муҳаммад Дарвеш томонидан ишланган миниатюра ҳам шулар жумласидандир. Унда дарвеш шоҳни адолат билан, мулоҳаза билан халқни бошқаришга чақиради. Дарвешнинг ўгитлари аксари тўрт планда ифодаланган манзара — осмон ва уч қатор тоғ тасвиридан иборат. Манзара безаклари маҳорат билан ифодаланганки, натижада ўт-ўланлар ингичка чизиқларда, тошлар тухумсимон шаклда ҳамда силлиқ, нозик чизиқларда, табиат эса сокин чизиқлар, тиниқ ранглар орқали ифодаланган. Булар асар кайфиятини очиб беришга хизмат қилади.

Юқорида таъкидлаганимиздек, бу мавзу кўп мусаввирларни бефарқ қолдирмаган. Муҳаммад Шариф мўйқаламига мансуб асар ҳам «Шоҳ ва дарвеш» деб номланган бўлиб, 1616 йили чекилган. Муҳаммад Дарвеш асарида бу мавзу табиат қўйнида тасвирланган бўлса, Муҳаммад Шариф асарида эса воқеа ҳашаматли сарой ичида ифодаланган.

...Шоҳ учун анъанага айланиб қолган бирор шахснинг расмий қабул қилиниши саҳнасига мусаввир алоҳида эътибор беради. Тантанавор ҳовли гумбази ичига жойлашган нақшинкор айвонда бир гуруҳ қатнашувчилар қиёфаси. Булар: марказда тахтда ўтирган шоҳ рўпарасидаги пешгоҳда аъёнлар, хизматкорлар ва миниатюранинг биринчи планида жойлаштирилган икки яхши кийинган мансабдор шахслар билан баҳслашаётган дарвеш образларидир.

Композиция гўё ёйсимон шаклда бўлиб, тўғридаги айвон диққатни тортади. Айвондан бошланган ҳовлининг панжарали девори нақшинкор ҳошияга томон давом этиб, гўё бутун миниатюрани қамраб олгандек. Ҳошияда воқеани қизиқиб кузатиб турган қиз ва йигит қиёфалари тасвирланган.

Асардаги қиёфаларнинг ажойиб, нозик, шунингдек, мураккаб эгилган ҳаракатлари, айниқса, чап тарафда гилам устида ўтирган образларда яққол намоён бўлади. Суратни диққат билан кузатган киши, асарнинг тури, туси, композицион ҳал қилиниши жиҳатидан Самарқанд миниатюра мактабига хос эканлигини англаши мумкин.

Шунингдек, бу асрлар намуналари Ўрта Осиёда XV-XVII асрларда ҳам миниатюра санъатининг ёрқин, ўзига хос мустақил жанр сифатида шаклланганидан далолат берувчи маълумотномалардир.

Шоира ЎРМОНОВА,
Халқаро Ислом Тадқиқот маркази ходими, санъатшунос.

Ўзбекистон Бастакорлар уюшмаси таниқли мусиқашунос, санъатшунослик номзоди **Садир ВОҲИДОВ**нинг вафоти муносабати билан марҳумнинг оила аъзолари, дўст-қадрдонларига чуқур ҳамдардлик изҳор қилади.

Чилонзор тумани ҳокими ижроия маҳкамаси ҳокимлик маданият ишлари бўлимига қарашли марказлашган кутубхона тизими бош директори ўринбосари С. Мусаевага акаси **Бахтиёр БОЛУСОВ**нинг бевақт вафот этганлиги муносабати билан чуқур ҳамдардлик изҳор қилади.

«Ўзбекнаво» гастрол-концерт бирлашмаси қошидаги «Наво юлдузлари» дирекцияси жамоаси шу жамоанинг бадиий раҳбари Ғиёс Бойтоевга онаси **Хайринисо БОЙТОЕВА**нинг вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Ҳамза номидаги Ўзбек давлат академик драма театри жамоаси театр актёри, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Ғайбулло Ҳожиевга онаси **МУЗАЙЯМ ая**нинг вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор этади.

Қадрият

ГУРУНГ ГУЛХАНИДА ТОБЛАНАР ШУУР

(60 ёш остонасидаги ўйлар)

Қизиқ муқояса: ноёб тасвирий санъат асарига қанча узоқдан тикилсангиз, у шунчалик жилваланиб кўринади. Ёшлик ҳам шундай. Унга қанча кўп йиллар ортидан тикилсангиз, у шунчалар жозибали жилоланади. Собиқ курсдошлар учрашувида худди ёшликка қайтгандай бўламиз. Ҳамманинг кўнглида хотира бор, у ҳар доим ёшлик учун бир кўприк.

Ҳа, йиллар дарё каби гоҳ соҳилларни ювиб, гоҳида эса тиниқ, сокин бўлиб ўтаверади. Мана, Ўрта Осиё давлат университети (ҳозирги ТошДУ)ни битирганимизга салкам 40 йил бўлди, ёшимиз эса 60 деб аталган чизиқдан ўтиб бормоқда. Бу давр анча вақтни ўз ичига олади. Дунёда, мамлакатимизда, шахсий ҳаётимизда катта ўзгаришлар юз берди. Фарзандлар дунёга келиб, вояга етиб, ҳаётда ҳаммалари ўз ўринларини топдилар. Армонга ўрин йўқ, ёшликда умид қилган орзуларимизни Аллоҳ бир неча марта ортиғи билан берди.

Доноларнинг фикрича, одам тўрт нарсанинг қадрини доим кечикиб билади. Булар: Ёшлик, Соғлик, Тинчлик, Вақт. Бу фикрларнинг моҳиятини ёшингиз бир жойга бориб қолганда англай бошлар экансиз.

Гуруҳдошлар учрашувида қатнашган собиқ талабалар энди дунёқарашлари ўзгарган, ўз соҳаларини анча мустаҳкам эгаллаган касб эгалари. Бу издиҳом худди опа-сингил, ака-ука ва қариндошларнинг йиғилишидек самимий. Бошқача бўлиши ҳам мумкин эмас-да! Ахир, бизнинг энг оташин давримиз бирга кечган. Нафақат бизнинг, балки ёшлиги бир гуруҳда, бир даврада ўтган барча кишилар ўзларининг бир умрлик кўнгилга яқин кишиларини ўқувчилик, талабалик йилларида топадилар.

Одам ёшлигида қандай даврага тушиши ҳам бир омад! Тиришқоқ, изланувчан, кенг фикрли, меҳнаткаш, ҳар дақиқанинг қадрини баланд қўядиган, ўзгалар кўнглини теран ҳис этадиган тенгдошлар даврасига тушган инсон энг саодатли инсон эканига биз — гуруҳдошлар ўз ҳаётимиз мисолида амин бўлдик.

Агар ҳаётда бирон из қолдира олган бўлсак, илм-фан ривожига мисқолча ҳисса қўша олган бўлсак — бу, биз — гуруҳдошларнинг умумий ютуғимиз, умумий меҳнатимиз, интилишларимиз самараси деб биламиз. Чунки сен бирор тилсим асрорини очишга қизиқиб, куйиб-пишиб юрсангу ёнингдагилар сенинг орзу-ўйларингни англашмаса, сен бирор муаммо юзасидан фикр билдирсангу, суҳбатдошинг гапларингни уқмай, эснаб ўтирса — бундан ортиқ бахтсизлик борми?! Минг шукрки, тақдир бизга юрагида ўти бор, шуурида учқунлари бор, қалбида меҳр лиммо-лим йигит-қизлар даврасидан ўрин берди.

Талабалик даврининг оғир-енгил дамларида ниҳол истеъдодлар бир-бири билан бўй-бўйлашиб ўсди, қайсар фикрлар баҳслар чархида ўткирлашди. Ғўр ёшликка хос айрим хатолар — ўша даврадошларнинг аччиқ-чучук танбеҳларидан ўз вақтида тўғриланди.

Курсдошларнинг кўпчилиги дунёқараши бир-бирларига яқин бўлганлиги учун тез орада дўстлашиб кетган эдик. 50-йилларда ҳаёт ўзининг тўкин-сочинлиги билан бизларни эркаламаган, лекин кўпчилик талабалар сидқидилдан илм олишга ҳаракат қилиб, синовдан ўтолмаслик, имтиҳондан паст баҳо олиш уят, деб ҳисоблар эдилар.

Гуруҳимиздан саккиз киши фан доктори, профессор, 15 киши эса фан номзоди, доцент, етакчи илмий ходим бўлиб етишди. Маориф соҳасида республикамизда кўзга кўринган устоз-муаллимлар бор. Жумладан, Саноатхон Азизова Зангиота туманидаги Қаҳрамон маҳалласида, Аллошукур Жабборов Қорақалпоғистон Республикаси Тўрткўл туманида, Собир Давлатов Урганч шаҳридаги мактабларда узоқ йиллар давомида директорлик вазифасини адо этиб келишди. Курсдошимиз Турсуной Нуриддинова эса Наманган шаҳридаги тиббиёт билим юртида раҳбар ва ўқитувчи бўлиб ишладилар. Хизмат кўрсатган маорифчиларимиз ва бўлак устоз курсдошларимиз республикамизнинг фахрий унвонлари, орден ва медаллари билан мукофотланган.

Мавлуда Мирғаниева озиқ-овқатни қайта ишлаш бўйича илмий тадқиқот ишларини олиб бориб, техника соҳасида фан доктори бўлди. Гулсара Шоабдураҳмонова, Гулнора Назмиддинова, Сора Ҳафизова, Раиса Тўлаганова, Тожихон, Дилбар Мусаевалар; Мунаввар Дўстметова, Маъмура Набиева, Аҳмад Олимжонов, Муҳаммад Усанов, Икромиддин Мамасолиев, Ғайбулло Мустанов ва Ражаб Исмоиловлар ҳар бирлари бир олам, улар ўз соҳаларининг кўзга кўринган олимлари бўлиб, ёшларнинг таълим-тарбияси соҳасида меҳнат қилмоқдалар.

Доцент Сиддиқжон Холиқов мактаб ва олий ўқув юртлари учун ёзган дарсликлари билан республикамизда танилган ботаник. Профессор Анвар Мираҳмедов 20 дан ортиқ фан номзодларини тайёрлади. Муродали Тўйчибоев қовоқаріларнинг заҳари устида илмий иш олиб бориб, фан доктори бўлди.

«Ўқитувчи» нашриётида меҳнат фаолиятини бошлаб, мазкур даргоҳда биология ва химия бўйича дарсликлар ва ўқув қўлланмаларини нашр қилишда масъул муҳаррир вазифасини ўтаган Насиба Иноятова билан фан номзоди Ҳамза Ғуломовларнинг ишлари олқишга сазовор.

«Инсоннинг нияти холис бўлса, мустажоб бўлади», дейди доно халқимиз. Шундай холис ниятли йигитларимиздан бири Абдуҳамид Ҳамроқулов бўлиб, у талабалик йилларидан бошлаб спортни, айниқса, футболни сидқидилдан севди, ўзи ҳам университет терма командасида ўйнаган. Талабалик йилларида у келажакда спортчи, устоз бўлишни орзу қиларди. Абдуҳамид Москва давлат университетида аспирантлик даврида у ерга мусобақага борган **«Пахтакор»** жамоасини меҳмон қилмасдан жўнатмас эди. 60-йилларда **«Пахтакор»** Москва футбол жамоаларини доғда қолдириб юрган йиллари эди. Ҳар бир ўйиндан кейин ўша даврдаги машҳур футболчиларимиз Г. Красницкий, С. Стадник, А. Азизхўжаев, Х. Мақсудов, Б. Абдураимовлар дўстимиз Абдуҳамиднинг МГУ даги ётоқхонасида меҳмон бўлишган. Ўша 60-йиллардаги **«Пахтакор»**нинг Москвадаги ўйинлари биз ўзбек талаба ва аспирантларига қанчалик фахр, қувонч, завқ келтирганлигини кўз олдингизга келтиришингиз қийин.

Абдуҳамиднинг орзуси спортчи бўлиш эди, мана, ўн йилдан ошдики, у Тошкент Давлат Жисмоний тарбия институтида кафедра мудири, профессор ва ушбу ўқув даргоҳининг ректори сифатида фаолият кўрсатиб келмоқда. Москвада мазкур аспирантурада бизлар билан бирга ўқиб, байрамларда ширин таомлар тайёрлаб, бизни меҳмон қилиб, шўхликларимизни қайтариб, тўғри йўл кўрсатиб юрган камтар Муҳаббат Тошмуҳамедова ҳам шу масканда устозлик вазифасини бажармоқда.

Талабаликда кечган беш йил давомида қалбимизда бир умрга муҳрланиб қолган ажойиб устозларимиз (раҳматли) академиклар Теша Зоҳидов, Аҳрор Музаффаров, Аҳрор Тўлаганов, доцентлардан К. Нажимов, П. Азизов, М. Иброҳимов, З. Муродов, К. Асомов, К. Маҳмудов ва К. Мусаевларнинг бизга бағишлаган меҳри, камолотимиз йўлида чеккан заҳматларини миннатдорлик туйғуси билан эслаймиз. Уларнинг азиз руҳлари даврамиз бошида порпираб тургандек бўлади доим.

Академик Ёлқин ака Тўрақуловнинг маърузалари, ўзларини тутишлари, гаплари, кийинишлари ҳаммамиз учун намуна бўлди. Бу муҳтарам устоз ҳузурига бориб ул зотдан ҳаёт ва илм сабоқларини олишни ҳали-ҳануз канда қилмаймиз. Устоз бизнинг учрашувларимизга ҳам баъзан ташриф буюриб турадилар. Суҳбатлар ўзаро салом-аликдан бошланса-да, мавзу ўз-ўзидан кенгайиб, халқ саломатлигини янада яхшилаш йўлидаги муаммолар ва долзарб масалаларга бориб тақалади. Бу мавзу баҳсга айланиб, бир зумда унинг шаҳобчалари — тиббий-санитария ва умумтаълим маданияти масалалари ўсиб чиқди. Собиқ гуруҳдошларнинг ҳар бири ўзи фаолият кўрсатадиган соҳа нуқтаи назаридан аниқ фикр ва таклифни ўртага ташлайди. Аста-секин бу фикрлар сараланади, умумлаштирилади ва беихтиёр ҳар ким жамиятда айнан шу кунларда ўз зиммасида турган янги вазифаларни аниқлаб олгандек бўлади. Шу тариқа шахсий дийдорлашув давраси ижтимоий машваратга айланиб кетади.

Лекин... Йиллар ўтгани сайин сафимиз кичрайиб бораётгани юракни зил қилади. Ўксинтиради. Отни қамчилангглар! Зиммангизда қарзлар кўп ҳали, дегандек бўлади. Суҳбат орасида беихтиёр Хотира тилга киради. Ҳар гал даврага тўпланганимизда ҳозиргача мангуликка рихлат қилган саккиз нафар курсдошимиз ёдга тушади. Улардан бири Ўзбекистон Фанлар академиясининг вице-президенти, Микробиология илмий-тадқиқот институтининг директори бўлган академик Асқар Холмуродов гуруҳимизнинг шўх, хушчақчак, фаол иштирокчиси эди. Раҳматли Мелихон Умрзоқова эса талабалик йилларида ҳам, аспирантлик даврида ҳам Ҳофиз Шерозийнинг машҳур байтини қайта-қайта тинглашни ёқтирар эди.

Одамнинг ёши улуғлашгани сари аксарият ёру биродарларининг қадрига кўпроқ етадиган, қадр-қимматни кўпроқ қадрлайдиган инсонга айланиб боради. Курсдошларимиз ҳам тез-тез учрашгани сари меҳр-оқибат бобида ўзаро яқинлашиб, фарзандларимизнинг таълим-тарбиясида, оила қуришида, ўзларига монанд касб танлашида бир-биримизга яқиндан ёрдам бермоқдамиз. Дўстларнинг беғараз ёрдамини Саъдий Шерозий шундай мисраларда таърифлаган:

Як гуле мақсуд дар ин бўстон,
Чийда нашуд бемадади бўстон.

(яъни, бу бўстонда бирорта мақсад гулини дўстларнинг мададисиз узиб бўлмайди).

Ҳақ гап. Бироқ ижтимоий ҳаётда ким бўлиб кетмайлик, ҳаммамиз ҳам оддий инсонлармиз. Уйда бобо ёки буви, ота-оналармиз. Демак, турмуш ташвишлари ҳаммамизнинг ҳам қўл-оёғимизни у ёки бу даражада боғлаб туради. Рўзғор — ғор бўлиб, инсон умрини ўз домига тортгани тортган. Кимлардир ана шу тортиш кучини енгиб ўтолмай, бир умр ўз оиласи қобиғида қолиб кетади. Бу — инсонни маҳдудликка олиб боради. Ана шундай ҳолатга тушиб қолмаслик учун ҳам одам ўз даврасига интилиб яшаши даркор. Жилла бўлса, кимдир ташаббускор бўлиб, кўнгил яқинларини тез-тез ўз оламидан юқорироқдаги даврага чорлаб туришига тўғри келади. Биз гуруҳдошлар ҳам болаларимиз ёш пайтларда ҳар беш йилда бир марта учрашиб турардик. Энди эса икки-уч ойда бир давра тузаяпмиз. Бунда дўстимиз Собир Дўлта ўғли Матёқубовнинг ташкилотчилик хизматлари таҳсинга сазовор бўлмоқда.

Ҳа, бир қарасангиз, бозор иқтисодиёти шароитида гўё ҳамма ўзи билан ўзи оворадек туюлади. Бироқ теранроқ назар ташласангиз, республикамизда турли соҳаларда ишлаётган, турли ҳудудларда яшаётган, ҳатто турли қатламга мансуб кишилар орасида шунчалар мустаҳкам, маънан юқори даражадаги дўстлар давралари борки, уларни ҳақли равишда жамиятимизнинг ядроси, асоси дейиш мумкин. Майли, бу давраларнинг номи гап-гаштак бўладими, қўшнилар даврасими, собиқ синфдошлар ёки талабалар учрашувими, — қандай деб номланишидан қатъий назар, улар борки, эзгулик ғолиб, юртда хотиржамлик, элда барқарорлик, инсонлар аро ҳамкорлик пойидор бўлиб қолаверади. Юртимиз тинч, элимиз омон бўлсин. Кўп қатори сизларнинг ҳам бошингиз элда янада азиз бўлаверсин, менинг олтмишвой дўстларим.

Муҳсин ВАЛИХОНОВ,
Мирзо Улуғбек номидаги Тошкент Давлат университети профессори

ТОПГАН — ТОПАЛОҚ

Биринчи топшириқ

Азиз муштарий!

Ушбу суратларда сиз бундан бир неча йил аввал пойтахт театрларидан бирида саҳналаштирилган ва муваффақият билан намойиш этилган спектаклнинг бош роллари ижрочиларини кўриб турибсиз.

Вазифа: *бу асар қачон ва қайси театрда ўйналган? Асарнинг номи нима? Актёрларни танидингизми?*

Саволларимизга тўғри жавоб қайтарган топқирларга таҳририятимизнинг махсус совринлари топширилади.

Жавобларингизни кутамиз.

Ҳажвия

РЎЗҒОРБОП ХОТИН

Келинг-келинг, мухбир ука. Саломатмисиз? Хотин-қизларга қандай шароитлар яратилган дейсизми? Ҳамма шароит бор. Ишсиз қолишмасин деб, пахтани қўлда тердирдик. Жавоб сўрашса — берамиз. Майли, хамир қилиб, кир ювиб, дамларини олишсин. Эрталабга иссиқ нон ёпиб, сигирни вақтида соғиб олишса бас. Баъзан концерт келса, уларнинг ўрнига ҳам ўзимиз бориб ўтирамиз. Қимматли вақтлари бекор кетмасин деймиз-да, укахон.

Энди, ука, ўзимизни гап-ку, шу хотин-қизларни кўп культурний қилишнинг ҳам фойдаси йўқ экан. Рўзғорга ёмон жабр бўларкан. Сизга бошимдан ўтган бир воқеани айтиб берай. Мани ёшликдан бир бемаза касалим бор. Шу чиройли қиз-жувонларни яхши кўраман-да. Йўқ, йўқ,сиз ёмон хаёлга борманг, қараб турсам бўлди, кўнглим баҳра олади.

Бир куни телевизор кўриб ўтирувдик. Бирдан бир жонон пиёзни пўстидай юпқа кийимда чиқиб қолди. Беихтиёр экран олдига бориб, бақадай қотиб қолибман-да.

Хотин тушмагурники тутиб кетди.

— Иби, ўлай, қочинг-эй! Болалардан уялмайсизми? Телевизорни ичига кириб кетасиз-а!

Бирдан ўзимга келдим.

— Э, кўп жаврайверма, битта артисткани Тошкентга қурултойга борганимда кўрувдим. Ўшами деб яқинроқ келиб қарадим, — деб ўзимни оқладим.

— Ўша бўлганидан сизга нима фойда? Ёлғон тўқиманг, асли енгилтаксиз. Қўшниларнинг тўйида ўйинчига қилган қилиқларингиз эсимдан чиққани йўқ, — деб у ҳам бўш келмади.

— Ўв, оғзингга қараб гапир. Шу телевизордан ҳам рашк қиласанми? Анави девордаги суратдан ҳам рашк қил! Яшашга қўясанми йўқми?! Бундан кейин кўзимни сандан рухсат сўраб очиб ёпаман чоғи? Ҳа, кўз бўлгандан кейин қарайди-да. Қўлингдан келса сан ҳам чиройли бўл, кўз ўзмай ўтирай... Ойнага ҳеч қараганмисан? Доим дуднинг иси келади сандан. Қўлларинг ёрилиб кетган. Ҳали ҳам бошқа хотинларга айланишмай, кўниб ўтирганимга шукур қил. Манам ахир катта раҳбар, мўйловимни бир бурасам нечтаси пилдираб келади...

Ўша куни қиттак-қиттак отган эдик. Шер бўлиб кетиб хотинни беҳуда хафа қилган эканмиз. У тўнини тескари кийиб олди.

— Сизга хушрўй хотин керакми? Боринг, кўзимга кўринманг, — деб уйни бошқа қилди.

Эртаси куни ишдан қайтсам, уйда бир нозанин ўтирибди-ку! Ёпирай! Қўлларига хинолар, қошларига ўсмалар, сочлари ҳурпайган, нақ лампашиша! Атирининг ҳидига бошим айланиб кетди.

— Ие, Муҳайё, ўзингмисан? — дедим, хотин дейишга тилим бормай...

— Ҳа, танимадингизми?

— Моллар нимага бақириб ётибди? Сигирни соғмадингми?

— Ман-а?! Керак бўлса ўзингиз соғинг, — деса бўладими.

Начора, хотин амри вожиб, бу кеча ҳам меҳмонхонада қолишдан қўрқиб, дарвозани қулфлаб (биров кўрмасин деб) рўмол ўраб сигир соғиб келдим.

— Ҳеч бўлмаса овқатинг тайёрдир, — дедим мўлтиллаб.

— Қанақа овқат? Вақтим бўлгани йўқ. Кун бўйи сартарошхонада сочимни жингалак қилдирдим. Француз атирини ахтариб тижоратма-тижорат юрдим. Ҳинд жемпери, италия туфлисидан олдим. Мана бу кўйлагимни кўринг. Ярашибдими? Энди ҳар куни кўзингизни қувнатиб ўтираман! — деди пинагини бузмай.

— Ҳали бутун ойликни сарфладим де?

— Сарфладим. Қарз ҳам олдим.

— Нима? Жинни бўлдингми? Энди нима еб-ичамиз?

— Пул топинг-да! Чиройли хотинга эр бўлиш осонми? — деди нозкарашма билан. Қотиб қолдим. Лекин пардозда гап кўп экан. Қурғур бирам чиройли бўп кетибди, шаҳло кўзлари жонимни олай дейди. Охири ялинишга ўтдим.

— Муҳайжон, дунёда ўзингдан хушрўй хотин йўқ. Лекин битта ҳусн билан қорин тўймайди-ку? Ўлгудай очман...

Сал юмшагандай бўлди. Бир жилмайди-ю, лекин бўш келмади.

— Оч бўлсангиз бирор нарса пишириб енг. Ман фигура сақлаш учун кечқурун овқатланмайман. Сизни тўйдираман деб, дудга сасишни ҳам истамайман!

Бир ойда уйни газлаштиришга ваъда бериб, зўрға ярашсам бўладими. Шу-шу телевизорга чиройли хотин-қизлар чиқса қарамайман. Ҳа, ўзимнинг рўзғорбоп аёлим яхши экан-е.

Бу гапларни сизга, аёлларга маданий шароит борми, деганингиз учун айтдим-да, мухбир ука. Бо, яна газетга ёзиб юрманг. Оғзига кучи етмаганлар биргад хотинидан қўрқар экан, деб юрмасин.

Маҳбуба ХОЛОВА

Муҳаммад ОЧИЛ

ҚУЛМУРОД ҚУРУМСОҚ НИМА ДЕЙДИ?

Ҳаётий ҳангомалар

ШИНЕЛ

Пахта мавсуми оёқлагач, икки-уч колхозчи қатори Қулмурод қурумсоққа ҳам туман марказида очилган олти ойлик механизаторлар тайёрлаш курсига йўлланма беришди. Қурумсоқнинг оғзи қулоғида, «Тайёр «транспорт», тайёр тушлик, тайёр ётоқ... Колхоз катталари ҳатто ўқишни тугатгач, бошдан-оёқ «форма» ҳам ваъда беришган. Фақат шу совуқ тушиб қолгани кайфиятнинг белига тепади-да! Совуқда одам тез очқайди. Берадиган таомидан нафси тўядими, йўқми?

Қулмурод қурумсоқ ана шу ўй-хаёл билан сандиқ титкилади. Отаси Гулмурод тепкилаб кийиб, ўғлига мерос қолдирган солдатча шинелни топди. Бошда қулоқчин, оёқда ёғланган кирза этик билан кўчага чиқди. Ҳамроҳлари уни кўриб хохолаб кулишди.

— Ўҳ-ў, сал кам генерал-ку!

— Тўғри, «УАЗ»нинг олдига ўтир, йўлда «ГАИ-ПАИ» тўхтатса «чест» бердирасан.

Қурумсоқнинг фасони билим юрти директорига ўтиринқирамади. Гавдаси тариқдай бўлсаям, сўзини улайбулай от кўтаролмаскан. Директор «отаси тенги» Қулмурод қурумсоқнинг шинели ёқасидан тутиб турғизаркан танбеҳ берди.

— Бу қандай-чикин турқи-тароват? Манови матоҳингизни қайнатса бир қозон ёғ чиқар-ов?! Уят, ака.., уят! Давай, эртадан бошлаб дурустроқ кийиниб келинг...

Қурумсоқ «дурустроқ» сўзини ҳазм қилолмади. Шерикларининг маслаҳати билан «матоҳ»ни «Химчистка»га элтди. «Қабул қилиш бўлими»да ўтирган кампир ҳам Худонинг эринмаган бандаси эканми, шинелни тарозида тортди. Сўнг бош чайқади.

— Шинелингни оғирлиги ўн бир килою йина етти юз грамм! Ўзи чиқса етти-саккиз кило, қолгани масло! Рози бўлсанг двойной платит этасан. Бўлмаса, ужис... Апаратни бўза...

Қурумсоқнинг ҳуши бошидан учди. Шинелни қўлтиқлаб изига қайтди. Эртаси кунги сабоқ яна Қулмурод қурумсоқни ўрнидан турғизиш билан бошланди.

— Қани, мен айтган топшириқ бажарилмабди-ку? — зуғум қилди директор жаҳл отига миниб. — Қулоғингизга сув юқмайдиган қўтир одам экансиз-да, ўзиям! Пулингиз бўлмаса айтинг, мен берай...

Қурумсоқ қўлини шартта олдинга чўзди.

— Беринг! Бериб бўпсиз...

Директор суҳбатнинг бу тарзда тугашини кутмаган эканми, шошиб қолди. «Тилимга боғла» қабилида уят зўрлигидан беихтиёр чўнтак кавлашга тутинди.

... Қулмурод қурумсоқ пиёда, лўкиллаб қишлоғига қайтаркан, оғзи қулоғида эди:

— Ўқишингни елкамни чуқури кўрсин! Домуллангдан икки ойлик маошни шилиб олдим-ку... Фақирга палов ҳам ош. Янги устбош сотиб олармишман?! Гулмурод отамдан қолган шинелни Қулмурод тугул ҳали Элмурод-у — Дилмурод ҳам эскиртиролмайди. Домулланг дапписини минг даранглатса ҳам сендан энди пулини қайтариб олиб бўпти... Ҳа-а, оҳой бола, жон бола! Пул деганинг қўйнимга қўлтиқ, белимга белбоғ, бошимга болиш бола!

УЧ НУҚТА

Қулмурод қурумсоқнинг «супра қоқди»си Дилмуродни ҳарбий хизматга оладиган бўлишди. «Отправка» олдидан ота ўғлини бир четга тортди.

— Анови Самарқанд товининг нариёғи, водий томонга тушайкансизлар. Командирларинг айтаябди. Яқин жойакан деб, ҳуда-беҳудага хат ёзиб мениям, энангниям, Элмуродниям безовта қилма. Мен-чи, Читадай дунёнинг нариги чеккасида хизмат қиган бўсамам, ҳалиги...пул-мул сўраб бовангни кўп гаранг қилмаганман! Сен-ам, мендай ота ули бўл.

— Хўп! — деди Дилмурод қўлини қорнига қўйиб, сўнг отасига тасалли бериш учун, анчадан буён кўнглида тугиб юрган «ниятини» ошкор этди. — Энди, ота, гап шундай. Арқоннинг узуни, гапнинг калтаси яхши деб ўзингиз ўргатгансиз. Ана шу доно маслаҳатингиздан келиб чиқиб, мен қоғозни беҳудага қоралаб, кўзимнинг нурини бекорга сарфлаб ётмайман. Хат юборганимда конвертнинг ичини очиб қарайсиз...

— Хўш, хўш... — қизиқсинди қурумсоқ ўғлига меҳр билан термулиб. — Конверт ичига бирор нарса солиба?

— Йўқ, — бу сафар бош чайқади ўғил. — Конвертнинг ичида кафтдек қоғоз бўлади, холос. Агар ўша бир парча қоғозда битта нуқта қўйган бўлсам, демак, димоғим чоғ, вақтим хуш, соғ-саломат юрган бўламан. Агар иккита нуқта бўлса...Энди, хизматчилик, ота...Эҳм, пул-мулга зориқиб қолган бўламан. Мабодо, хатда учта нуқта қўйилган бўлса, билингки ишлар чатоқ! Акам Элмурод билан тезда етиб борасиз...

Қурумсоқ кенжа ўғил пухталикда ўзиниям аро йўлда қолдираётганини англаб тан берса-да, барибир тегишли панд-насиҳат беришни лозим топди.

— Қоғозни кўп исроф қилмаслигинингнинг яхши! Лекин, сезиб турибман, сени ҳийлангни!.. Хат қилиб ёзсам, биров-миров, айниқса, анови «севгилинг» — бўғолтирнинг қизини қўлига тушиб қолса, чаласаводлигимни билиб қолади, деб қўрқаяпсан, сен бола... Топдимми?! Майли, ота ули бўгин. Иложи бўлса, нуқтани хизматинг тамом бўгинча биттадан оширма, хўпми?! Иккита қўйсанг «инфаркт», учта қўйсанг, «отамлаб» қолишинг ҳеч гап эмас, улим! Эсингдан чиқармайсан-а?

Дилмурод бу сафар панжасини тап-тақир қирдирилган бошига тегизиб «чест» берди.

— Ҳаракат қиламан, ота!

Ўғил шу тариқа ҳарбийга жўнаб кетди.

Қурумсоқнинг эса уйга кирар-кирмас сўрайдиган сўроғи эндиликда шундай бўлди:

— Хотин, улингдан хат борми?

— Бор!

— Ўқидингми? Нечта нуқта қўйибди?

— Битта...

— Баракалла, ота ули! Э-э, хайрият-э...

Ҳарбий хизмат шу тахлитда давом этаверди. Аммо, кунлардан бир кун... Қулмурод қурумсоқ уйига қайтса аёли кўз ёши тўкиб ўтирибди.

— Ҳа-ҳа, тинчликми? — ҳовлиқиб сўради қурумсоқ. — Яна товуқ-мовуқ йўқолдими?

— Э-э... Улингиздан хат келди! — хотини ҳиқиллашни бир поғона баланд олди. — Жигит ўлмагур, бу сафар учта нуқта қўйибди!

— Йўғ-е, — юрагини чангаллади ота. — Ҳеч бўлмаса, иккитадир. Қани...

Қурумсоқ хатни юлқиб олиб кўз югуртирди: Учта! Тағин, иккитаси майда, учинчиси йўғон... Энди нима қилди?! Элмуродни тез топиш керак!

Катта ўғил босиқлик билан укасидан келган «мактуб»ни ёруғда айлантириб кўраркан, узун ҳуштак чалди.

— Ваҳима қиласиз-да, а, ота! Нуқта иккита... Учинчиси, ана йўғони сиёҳнинг томгани! Ҳа-ҳа, аниқ биламан. Чунки укам ручкасини силкитиб-силкитиб ёзарди. Шунинг учун...

Қурумсоқнинг кўнгли жойига тушди. Бироқ, қовоқ тумтайиши очилмади. Аламини аёлидан олди.

— Бу улинг одам бўлмади! Ўзим тирноғимнинг кирини сўриб ўтирибман-у, у бемаза иккита нуқта қўяди! Бор, энангни пенсия пулидан топиб кел... Униям невараси! Вой-й, юрагим-эй...

Тошкент шаҳар, Шайхонтаҳур туманида рўйхатга олинган «Sharq Malik» хусусий фирмасининг йўқолган думалоқ муҳри бекор қилинади.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

Ўзбекистон АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ
ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SANATI
1998 йил

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона телефони— 133-52-91

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти—21.00.
Босишга топширилди 21.00.

Бош муҳаррир Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Навбатчи муҳаррир — Камол ОЛЛОЁРОВ

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 24. Буюртма Г. — 0404. Ҳажми — 3 босма табоқ. Газета IBM компютерида терилди ва саҳифаланди. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6